

Rasistiset viharikokset - oikeustarkastelussa Suomi ja Ruotsi

Carita Haavikko

2023 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Rasistiset viharikokset - oikeustarkastelussa Suomi ja Ruotsi

Carita Haavikko
Liiketalouden koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Huhtikuu, 2023

Carita Haavikko

Rasistiset viharikokset - oikeustarkastelussa Suomi ja Ruotsi

Vuosi

2023

Sivumäärä

49

Opinnäytetyön tarkoituksena on tarkastella ja vertailla rasistista viharikollisuutta Suomessa ja Ruotsissa. Opinnäytetyössä käsiteltiin aiheeseen liittyviä keskeisimpiä käsitteitä, kuten yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys, vihapuhe ja sananvapaus. Viharikoksia vertailtiin Suomen ja Ruotsin välillä, sekä käytiin läpi oikeustapausten ja tilastojen kautta. Rasismin ja syrjinnän kieltä perustuu Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuksien yleismaailmalliseen julistukseen vuodelta 1948, jonka mukaan kaikki ihmiset ovat yhdenvertaisia ja oikeutettuja tasa-arvoiseen kohteluun. Käytännössä tämä ei kuitenkaan takaa yhdenvertaisuutta ja syrjimättömyyttä, vaan moni yhteiskunnassamme kokee rasismia ja syrjintää jatkuvasti. Rasismi voi täyttää myös rikoslaisa säädettyjen rikosten tunnusmerkistön.

Työn teoreettinen viitekehys perustui YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen lisäksi muihin yhdenvertaisuutta käsitteleviin kansainvälisiin ja kansallisiin säädöksiin. Työssä käytettiin erityisesti Suomen rikoslakia (39/1889) ja Ruotsin rikoslakia (Brottsbalk 1962:700), mutta myös muita lakeja, joissa on säädetty tai käsitelty yhdenvertaisuutta. Rasismia koskevia säännöksiä on niin Suomen kuin Ruotsinkin laissa vähän, ja nimenomaiset rasisminvastaiset lakipykälät löytyvät maiden rikoslaisista, joissa on säädetty rangaistuksen koventamisesta rasistisen motiivin perusteella.

Opinnäytetyö tehtiin oikeusdogmaattisella metodilla, jonka tarkoituksena on selvittää ja analysoida oikeudellisia ongelmia säännösmateriaalien ja kirjallisuuden avulla. Lähteinä työssä toimivat maiden voimassa olevat lait, lain esityöt, maiden korkeimpien oikeuksien ennakkotapakset ja oikeuskirjallisuus. Tutkimuksen johtopäätöksenä voidaan todeta, että maiden lain-säädäntö ja oikeustapakset ovat samankaltaisia keskenään maiden yhteisen historian ja Euroopan unioniin sekä yhteisiin kansainvälisiin sopimuksiin kuulumisen vuoksi. Viharikostilastojen tulkinnan lopputuloksena voidaan todeta, että Ruotsissa viharikosilmoituksia tehdään neljä kertaa enemmän kuin Suomessa, vaikka Ruotsin väkiluku on kaksinkertainen verrattuna Suomeen.

Carita Haavikko

A legal observation of racist hate crimes in Finland and Sweden

Year	2022	Pages	49
------	------	-------	----

The purpose of this thesis was to examine and compare racist hate crimes in Finland and Sweden. The thesis addresses the concepts related to the topic, such as equality and non-discrimination, hate speech, and freedom of speech. Hate crimes were compared using court cases and statistics. The ban on racism and discrimination is based on the United Nations Universal Declaration of Human Rights (1948), which states that all people are equal and entitled to equal treatment. In practice, however, this does not guarantee equality and non-discrimination; many people in our society experience racism and discrimination constantly. Racism can also meet the hallmark of crimes provided for in the Criminal Code of Finland and Sweden.

In addition to the UN Universal Declaration of Human Rights, the theoretical framework of the thesis was based on other international and national acts on equality. In particular, the Finnish Criminal Code (rikoslaki 39/1889) and the Swedish Criminal Code (brottsbalk 1962:700) were used in the study, but also other codes that provide or deal with equality were utilised. There are some provisions on racism in both Finnish and Swedish law, and explicit anti-racism legal articles can be found in the criminal code of the two countries that provide for hardening the punishment on the basis of a racist motive.

The thesis was conducted using a legal dogmatic method to clarify and analyze legal problems through provision materials and literature. The thesis uses juridical sources, existing laws of the countries, the acts of law, the precedents of the highest rights of the countries, and legal literature. It can be concluded that the legislation and legal cases of the countries are similar to each other because of their common history and membership in the European Union, and the common international agreements. As a result of the interpretation of the hate crime statistics, it can be found that there are four times more hate crime reports in Sweden than in Finland although Sweden's population is only double compared with Finland.

Keywords: equality, non-discrimination, racism, hate crime, human rights

Sisällys

1	Johdanto	8
2	Tutkimuksen tarkoitus, tutkimuskysymykset sekä -menetelmät.....	9
2.2	Tutkimuksen aihe ja menetelmät	9
2.3	Johdatus oikeusvertailtavien maiden oikeusjärjestelmiin	10
3	Tutkimuksen keskeinen käsitteistö.....	12
3.1	Yhdenvertaisuus	12
3.2	Yhdenvertaisuuden turvaaminen kansainvälisissä sopimuksissa ja Euroopan unionissa	13
3.2.1	Yhdenvertaisuus YK:n kansainvälisissä sopimuksissa.....	13
3.2.2	Yhdenvertaisuus Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksessa	14
3.2.3	Yhdenvertaisuus Euroopan unionissa	15
3.3	Yhdenvertaisuus Suomen lainsäädännössä.....	16
3.4	Yhdenvertaisuus Ruotsin lainsäädännössä	16
3.5	Syrjimättömyys	17
3.6	Rasismi	18
3.6.1	Vihapuhe ja sananvapaus	19
3.6.2	Sananvapauden vastuut sananvapautta vastaan.....	21
3.7	Rikolliseen käyttäytymiseen vaikuttaminen.....	21
4	Viharikokset Suomessa ja Ruotsissa	23
4.1	Yleisimmät viharikokset	24
4.1.1	Pahoinpitely.....	24
4.1.2	Laiton uhkaus	24
4.1.3	Kunnianloukkaus.....	25
4.1.4	Kiihottaminen kansanryhmää vastaan.....	25
4.1.5	Yleisimpien viharikosten vertailu	26
5	Rasistiset motiivit	26
	Rasistinen motiivi rikoksissa jää usein tuomioistuimen arvioitavaksi, sillä tarkastelemissani rikostapauksissa syytetyt usein kieltävät rasistisen motiivin rikosten taustalla. Kuten rasismista kertovassa kappaleessa on todettu, ei rasismia ole aina helppo havaita.....	26
5.1	KKO 2020:32	27
5.2	Ruotsin korkeimman oikeuden päätös B5987-19.....	28
5.2.1	Rasististen motiivien arviointi ja vertailu	29
6	Rangaistuksen koventaminen.....	30
6.1	Rangaistuksen koventaminen Suomen lainsäädännössä	30
6.2	Rangaistuksen koventaminen Ruotsin lainsäädännössä.....	31
6.3	Rangaistusten koventamisella vaikutusta rikosten vähenemiseen?	32

7	Suomen ja Ruotsin oikeustapauksia kiihottamisesta kansanryhmää vastaan	32
7.1	KKO 2012:58	32
7.2	KKO 2019:29	33
7.3	Ruotsin korkeimman oikeuden päätös B29-99	34
7.4	Yhteenveto korkeimpien oikeuksien päätöksistä.....	35
8	Vertailu Suomen ja Ruotsin viharikostilastoista.....	35
9	Yhteenveto ja loppupäätelmät	39
	Lähteet	41
	Kuviot	48
	Taulukot	49

1 Johdanto

”Jokainen on oikeutettu kaikkiin tässä julistuksessa esitettyihin oikeuksiin ja vapauksiin, ilman minkäänlaista rotuun, väriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittiseen tai muuhun mielihiteeseen, kansalliseen tai yhteiskunnalliseen alkuperään, omaisuuteen, syntyperään tai muuhun tekijään perustuvaa erotusta.”¹

Näin alkaa Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus. Julistus on kansainvälinen, yli 193 maan hyväksymä sopimus. Yhdenvertaisuutta pyritään takaamaan kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla ja julistuksen laajan hyväksynnän vuoksi julistuksen tavoitteena on kaikkien ihmisten yhdenvertaisuus. Rasismi ja syrjintä ovat loukkauksia ihmisyyttä ja yhdenvertaisuutta vastaan. Rasistista ja syrjivää toimintaa onkin tarkoituksena ennaltaehkäistä ja kitkeä säätelemällä niin kansainvälisiä kuin kansallisiakin lakeja, muun muassa aiemmin viitatuilla ihmisoikeuksien yleismaailmallisella julistuksella.

Pelkästään kirjoitettuna YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus tai lait eivät poista syrjintää eivätkä takaa kaikille ihmisille samanlaisia oikeuksia. Tämän vuoksi rasistisen motiivin perusteella tehtyjä viharikoksia pyritään hillitsemään ja ennaltaehkäisemään rikosoikeudellisin rangaistuksin eli koventamalla rangaistusta. Rasistisen motiivin arviointi on usein tuomioistuinten kontolla, sillä harva viharikokseen syylistynyt myöntää rasistisen motiivin. Viharikosten taustalla katsotaan olevan ennakkoluulot tiettyä ihmisryhmää kohtaan, jonka vuoksi heitä syrjitään ja heitä kohtaan tehdään rikoksia.

Rasismi ja siitä johtuva syrjintä onkin monelle arkipäivää niin Suomessa kuin Ruotsissakin. Euroopan unionin perusoikeusvirasto FRA on vuonna 2018 julkaissut tutkimuksen, jonka mukaan Suomessa rasistista häirintää on kokenut 63 % tutkimukseen osallistuneista tummaihoisista. Tutkimukseen osallistuneista 12 jäsenmaasta Suomi oli rasistisin maa.² Suomessa tasa-arvo ei toteudu muillekaan vähemmistöille.³

Tässä tutkimuksessa käsitellään aiheen termistöön, rasistisiin viharikoksiin, niihin liittyvään lainsäädäntöön, oikeustapauksiin ja ajankohtaisiin aiheisiin sekä tarkastellaan

¹ Yhdistyneiden Kansakuntien ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus 10.12.1948.

² FRA 2018, 3.

³ Elinkeinoelämän valtuuskunnan tasa-arvokysely 2021.

viharikostilastoja. Tutkimuksessa esitellään myös vertailtavien maiden oikeusjärjestelmiä ja kurkistetaan Suomen rikosoikeuden historiaan. Näitä aiheita tutkiessa vertaillaan Suomen ja Ruotsin viharikostilannetta oikeudellisten menetelmien avulla.

2 Tutkimuksen tarkoitus, tutkimuskysymykset sekä -menetelmät

Tämä opinnäytetyö on tehty osana ammattikorkeakoulun oikeustradenomiopintoja. Tässä opinnäytetyössä tutkitaan sellaisia viharikoksia, joissa motiivina on ollut rasismi.

Opinnäytetyön päätutkimuskysymys on, miten Suomi ja Ruotsi eroavat viharikoksista puhuttaessa, oikeustapausten ja lainsäädännön osalta. Pääkysymystä tukeva tutkimuskysymys on: Millä keinoin rasistisiin viharikoksiin pystyttäisiin vaikuttamaan? Tutkimus selvittää vastauksia näihin kysymyksiin. Odotuksena on, että maat ovat keskenään pääosin samankaltaisia, mutta pieniä eroavaisuuksia tulee olemaan.

2.2 Tutkimuksen aihe ja menetelmät

Husan ym. mukaan aiheen valinnalla on neljä keskeistä ohjetta: 1. aihe vastaa opiskelijan omia intressejä, 2. aineisto on helposti saatavilla, 3. opiskelija ymmärtää aineiston ja 4. tutkimuksen metodinen viitekehys on opiskelijan kokemus- ja osaamispiirissä.⁴ Koen, että nämä ohjeet toteutuvat tutkimukseni aiheen valinnassa. Tasa-arvo ja sen myötä yhdenvertaisuus ovat tärkeitä arvoja elämässäni, ja toivon että se näkyy myös lukijalle. Asiasta on paljon tietoa niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin, ja siitä on kirjoitettu yleismaailmalliseen sävyyn, jotta mahdollisimman moni ymmärtäisi lukemansa. Aineiston, ja erityisesti lakitekstien, ymmärtämistä tukee tutkijan oikeustradenomiopinnot, joita suorittaessa on luettu ja tulkittu useita Suomen ja EU-tason lakeja ja säädöksiä.

Koulutussuunnan vuoksi tässä tutkimuksessa tutkimusmenetelmänä toimii oikeusdogmaattinen, eli lainopillinen tutkimus. Sen perimmäisenä tarkoituksena on selvittää, mikä oikeus on sellaista voimassa olevaa oikeutta, joka on velvoittavaa ja pätevää, sekä selvittää mikä merkitys lailla ja oikeuslähteillä on.⁵ Husan ym. mukaan lainopillisessa tutkimuksessa on tarkoituksena selvittää ja analysoida tiettyjä oikeudellisia ongelmia säännösmateriaalia ja kirjallisuutta käyttäen⁶, ja Makkosen mukaan lainopin tutkimuksen tehtävänä on käytännön tarpeiden tyydyttäminen, eli olla esimerkiksi oikeustieteitä harjoittavien tukena.⁷ Lainopin

⁴ Husa ym. 2008, 15.

⁵ Hirvonen 2011, 21-23.

⁶ Husa ym. 2008, 28.

⁷ Makkonen 1998, 2.

keskeisenä tehtävänä onkin systematisointi, eli oikeusjärjestyksen jäsentäminen. Tämän avulla lainoppi luo ja kehittää oikeuden tulkintaa, ja auttaa kokonaiskuvan tulkitsemisessa.⁸

Yksi oikeustieteen olennaisimmista osa-alueista on oikeushistoria, jota sivutaan myös tässä tutkimuksessa. Oikeushistorian tavoitteena on tutkia oikeusnormien ja oikeudellisen ajattelun kehitystä. Oikeushistoriaan kuuluu muun muassa sellainen oikeuskäytäntö ja kulttuuri, jota ei enää nykyhetkessä sovelleta. Oikeushistoriassa voidaan myös tarkastella esimerkiksi voimassa olevan lainsäädännön kehitystä⁹, jota tullaan tässä tutkimuksessa sivuamaan.

Lisäksi yksi oikeustieteen tutkimusmenetelmistä on vertaileva oikeustiede, jota tässä tutkimuksessa tullaan tutkimaan vertailemalla Suomen ja Ruotsin oikeuskäytänteitä ja lainsäädäntöä. Vertaileva oikeustiede ja oikeushistoria ovatkin lähellä toisiaan, sillä kummankin menetelmän tarkoituksena on pyrkiä ymmärtämään ja selittämään erilaisia oikeuskulttuureita ja niiden oikeudellisia ratkaisutapoja. Oikeusvertailu onkin tämän vuoksi apuna oikeusjärjestyksen kehittämisessä, sillä sitä käytetään usein lainvalmisteluissa.¹⁰ Kuten Husa ym. kirjoittavat, vertailevaa oikeustiedettä voidaan tutkia lainopillisesti, jonka vuoksi tässä opinnäytetyössä käytetään oikeudellista vertailua. Tällaisissa tutkimuksissa päämääränä on selvittää jonkun oikeussäännön sääntelyä eri oikeusjärjestyksissä¹¹, kuten tässä tutkimuksessa tullaan vertailemaan rasistisia viharikoksia Suomessa ja Ruotsissa.

Tutkimuksesta voivat hyötyä maiden yhdenvertaisuusvaltuutetut, oikeusministeriöt, poliisihallitus, ja muut organisaatiot, joilla on mahdollisuus vaikuttaa maiden käytänteisiin niin lainsäädännän kuin käytännönkin kannalta. Toivon, että tutkimus antaa toivoa POC-ihmisille¹² ja muille vähemmistöille, nähdessään, miten maiden lainsäädäntö ja oikeuskäytäntö muuttuvat hiljalleen antirasistisemmaksi ja yhteiskunta yhdenvertaisemmaksi. Toivon myös, että tutkimus rohkaisee joka ikistä rikoksen uhria tekemään rikosilmoituksen heitä kohtaan tehdyistä rikoksista, erityisesti vähemmistöjen kokemasta syrjinnästä ja rasismista.

2.3 Johdatus oikeusvertailtavien maiden oikeusjärjestelmiin

Suomen ja Ruotsin oikeusjärjestelmät ovat keskenään samankaltaisia, sillä mailla on pitkä yhteinen historia, ja Etelä- ja Länsi-Suomi ovatkin kuuluneet Ruotsille noin 700 vuoden ajan. Tänä aikana Ruotsiin kuuluneilla alueilla oli käytössä Ruotsin laki, ihmiset puhuivat ruotsia, ja he osallistuivat yhteiskunnallisiin äänestyksiin. Vasta 1800-luvulla Suomi sai oman hallinnon,

⁸ Husa ym. 2008, 19-21.

⁹ Husa ym. 2008, 21.

¹⁰ Husa ym. 2008, 23.

¹¹ Husa ym. 2008, 24.

¹² POC-ihminen on suora lyhennys englannin kielen People of Color -termistä, jolla viitataan ihmisen ulkoisten ominaisuuksien vuoksi muihin kuin valkoisiin ihmisiin. Ks. Yhdenvertaisuusvaltuutettu: Antirasistinen sanasto; FEM-R: Sanasto.

ja pikkuhiljaa muodostui ajatus Suomen kansasta. Suomi on ottanut monessa asiassa mallia Ruotsista, ja mailla onkin samankaltainen demokratia sekä sama suurin uskonto.¹³ Maiden historian vuoksi niillä on myös samankaltainen oikeusjärjestelmä ja rangaistusmalli.

Suomessa lain elinkaari voidaan jakaa kolmeen eri vaiheeseen. Ensimmäinen vaihe, lainvalmisteluvaihe, selvittää säännöksen tarpeen, sisällön ja sen perustelut. Lakeja valmistelee Suomessa valtioneuvosto. Toisessa vaiheessa, päätöksenteossa, päätetään säädöksen antamisesta ja sen sisällön hyväksymisestä. Päätöksentekovaiheessa säädöstä voidaan muokata päättäjien haluamalla tavalla. Ratkaiseva päätösvalta kuuluu eduskunnalle. Lain elinkaaren kolmas vaihe on lain toteuttaminen ja sen vaikutukset ja kolmatta vaihetta kutsutaan usein implementoinniksi. Sillä tarkoitetaan eri viranomaisten ja tuomioistuinten toimenpiteitä lain toteuttamiseksi.¹⁴ Suomessa tuomioistuinta on useita, esimerkiksi korkein oikeus, korkein hallinto-oikeus, hovioikeudet, kärjäoikeudet, hallinto-oikeus ja markkinaoikeus.¹⁵

Suomen Finlexin kaltainen vastaava palvelu on Ruotsissa Lagen.nu-niminen sivusto. Sivusto toimii tietokantana, josta löytyy Ruotsin voimassa olevat lait, yhteenvetoja oikeustapauksista ja lainsäädännön valmisteluasiakirjat. Sivustolla on listattu neljä keskeisintä oikeuslähdetä. Tärkein oikeuslähde on lakiteksti, johon sisältyy myös oikeusnormit. Seuraavana mainitaan lain valmisteluasiakirjat, eli lain kehittämistä tai muuttamista koskevat asiakirjat. Ne sisältävät tietoa siitä, miten lakia on tarkoitettu tulkittavan ja käytettävän. Seuraavana oikeuslähteenä on mainittu oikeustapaukset, jotka näyttävät käytännössä, miten tuomioistuimet ovat soveltaneet lakia. Oikeustapauksista voi syntyä uusia säännöksiä, joilla voidaan täydentää lakia. Viimeisenä oikeuslähteenä on mainittu lakikirjallisuus, eli väitöskirjat ja muut sen tasoiset tutkimukset. Väitöskirjat voivat myös ohjailla tuomioistuimen suosituksia oikeustapausten ratkaisuisissa. Tuomioistuimella on kuitenkin loppupeleissä päätösvalta siitä, miten se huomioi väitöskirjan ratkaisusuosituksia ratkaisuisaan.¹⁶

Ruotsissa perustuslakeja on neljä, jotka koskevat hallitusmuotoa, kruununperimystä, painovapautta ja sanavapautta.¹⁷ Muista asioista on säädetty muissa laissa. Yksi perustuslaista koskee hallitusmuotoa (Kungörelse om beslutad ny regeringsform 1974:152), jossa säädetään valtion periaatteista, kansalaisvapauksista ja -oikeuksista, hallituksen, eduskunnan ja muiden viranomaisten toiminnasta sekä niiden toimivaltuuksista. Toinen perustuslaki koskee kruununperimysjärjestystä (Successionsordning 1810:0926), jolla on hyväksytty maan perintöjärjestys.

¹³ Repo & Ruuskanen.

¹⁴ Tala 2005, 1-3.

¹⁵ Finlex.fi: Oikeuskäytäntö.

¹⁶ Lagen.nu.

¹⁷ Regeringskansliet 2014, 10-11.

Kolmas ja neljäs perustuslaista säättävät painovapausasetuksesta ja sananvapaudesta. Painovapausasetuksen (Tryckfrihetsförordningen 1949:105) taustalla on taata vapaa mielipiteiden vaihto, vapaus ilmaista ajatuksia ja mielipiteitä lehdistölle. Laissa säädellään oikeuksien lisäksi myös lehdistöä koskevia rajoituksia. Sananvapautta säätelevässä perustuslaissa (Yttrandefrihetsgrundlagen 1991:1469) on säädetty jokaisen oikeudesta ilmaista oma näkemyksensä, mielipiteensä tai tunteensa aiheesta riippumatta.

Vertailtaessa Suomen ja Ruotsin lainsäädäntöä, toimii se pääsääntöisesti samoin, ja mailla on myös pääosin samankaltaiset oikeudelliset menetelmät ja oikeuslähteet. Kummankin maan tärkein oikeuslähde on lakiteksti, jonka jälkeen tulevat muut virallislähteet tukien lakitekstiä ja sen tulkintaa. Ruotsista poiketen Suomella on vain yksi perustuslaki, jossa on säädetty valtiojärjestyksestä, perusoikeuksista, lainsäädännöstä ja -käytöstä ja valtion hallinnosta (perustuslaki 731/1999).

3 Tutkimuksen keskeinen käsitteistö

Tutkimuksen aiheen, rasististen viharikosten taustalla on monia käsitteitä, joita käydään tässä luvussa läpi lainsäädännön ja kansainvälisten sopimusten kautta. Tutkimuksen keskeisimpiä käsitteitä ovat yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, rasismi, vihapuhe ja sananvapaus. Tässä luvussa keskeiset käsitteet määritellään tarkemmin ja niihin syvennytään, sillä ne ovat osa työn teoreettista viitekehystä. Luvussa käydään myös läpi rikollista käytöstä, ja sitä, miten siihen voitaisiin vaikuttaa.

3.1 Yhdenvertaisuus

Tutkimuksen alussa siteerattu kohta YK:n yleismaailmallisesta ihmisoikeussopimuksesta antaa pohjan yhdenvertaisuudelle yhtenä yhteiskuntamme perusarvoista. YK:n ihmisoikeussopimuksen lisäksi myös esimerkiksi Suomen perustuslain 2 luvun 6 §:ssä säädetään yhdenvertaisuudesta. Yhdenvertaisuus merkitsee kaikkien ihmisten tasa-arvoista mahdollisuutta elämään ihmisen taustasta tai syntyperästä riippumatta. Yhdenvertaisuus koskee kaikkea yhteiskunnan päätöksentekoa, ja on lisäksi yksi rikosoikeudellisen järjestelmän perusarvoista.¹⁸

Yhdenvertaisuus sisältyy käytännössä jokaiseen oikeusjärjestykseen, mutta se ei oikeusjärjestyksessäkään ole aina koskenut kaikkia yhteiskuntaan kuuluvia ihmisiä. Hyvä esimerkki epätasa-arvoisesta oikeusjärjestyksestä löytyy historian orjayhteiskunnista. Niissä yhdenvertaisuus rajoittui vain miehiin, jotka olivat yhteiskunnan vapaita ihmisiä.¹⁹ Nykyään on käytössä niin

¹⁸ Utriainen 1992, 50.

¹⁹ Aarnio & Uusitupa 2002, 4.

kansainvälisiä kuin kansallisiakin lakeja, säädöksiä ja sopimuksia, joilla pyritään turvaamaan perusoikeudet kaikille. Tänä päivänä oikeusjärjestys koskee kaikkia, joten samankaltaista raikeää eriarvoisuutta ei enää demokraattisissa maissa ole käytössä, vaikka syrjintää tapahtuukin jatkuvasti.

3.2 Yhdenvertaisuuden turvaaminen kansainvälisissä sopimuksissa ja Euroopan unionissa

Yhdenvertaisuudesta on säädetty jo vuosikymmeniä kansainvälisissä sopimuksissa. Yksi tunnetuista toimijoista on jo aiemmin mainittu YK, jolla on kansainvälisten sopimusten lisäksi omia kansainvälisiä tuomioistuimiaan, joissa käsitellään vakavia kansainvälisiä rikoksia, kuten sotarikoksia.²⁰

Toinen suuri toimija on Euroopan unioni, jolla on oma lainsäädäntönsä, johon sen jäsenmaat sitoutuvat unioniin liittyessä. Samoin kuin YK:lla, myös EU:lla on omia tuomioistuimiaan. Tämän kappaleen alakappaleissa käsitellään YK:n kansainvälisiä sopimuksia, ihmisoikeusjärjestö Euroopan neuvostoa ja Euroopan unionin yhteistä lainsäädäntöä yhdenvertaisuudesta, joka koskee sekä Suomea että Ruotsia kummankin kuullessa EU:iin.

3.2.1 Yhdenvertaisuus YK:n kansainvälisissä sopimuksissa

Yhdistyneet kansakunnat on kansainvälinen organisaatio, joka on laatinut kansainvälisiä sopimuksia rauhaa romahduttavien uhkien ehkäisemiseksi ja poistamiseksi, sekä hyökkäysten ja muiden rauhanloukkausten tukahduttamiseksi.²¹ YK on laatinut ihmisoikeuksia koskevan julistuksen vuonna 1948, joka aloitti YK:n ihmisoikeussääntöjen kehittymisen. Sen jälkeen YK onkin laatinut useita maailmanlaajuisia ihmisoikeussopimuksia.²² Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus alkaa johdannolla, jossa määritellään julistuksen olevan *kaikkien kansojen ja kaikkien kansakuntien tavoiteltava yhteinen ohje, jotta kukin yksilö ja kukin yhteiskuntaelin pyrkisi valistamalla ja opettamalla edistämään näiden oikeuksien ja vapauksien kunnioittamista sekä turvaamaan jatkuvien kansallisten ja kansainvälisten toimenpitein niiden yleisen ja tehokkaan tunnustamisen ja noudattamisen sekä itse jäsenvaltioiden kansojen että niiden oikeuspiirissä olevien alueiden kansojen keskuudessa.*²³

YK:n ihmisoikeussopimus koostuu 30 artiklasta, joilla pyritään turvaamaan ihmisoikeudet kaikille kansoille ja kansakunnille. Muun muassa julistuksen 3. artikla säätää *jokaisen yksilön oikeudesta elämään, vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen*. Muissa artikloissa säädetään kaikkien ihmisten vapaudesta ja tasavertaisuudesta (1. artikla), oikeuksista ja vapauksista

²⁰ Eduskunta: Kansainvälinen oikeus.

²¹ Bengt 1990, 49.

²² Vass 2006, 77.

²³ YK:n yleismaailmallinen ihmisoikeusjulistus 1948.

(2. ja 3. artikla), oikeudenmukaisesta kohtelusta (artiklat 6.-10.), mielipiteen- ja sananvapaudesta (19. artikla), oikeudesta työhön, työehtoihin, työajan rajoittamiseen (23. ja 24. artikla), ja oikeudesta riittävään elintasoon sekä opetukseen (25. ja 26. artikla).

Yksi YK:n ihmisoikeuksia koskeva sopimus on kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskeva kansainvälinen yleissopimus vuodelta 1969, jonka tarkoituksena on sitouttaa sen hyväksyneet maat kaikkien ihmisten synnynnäiseen arvoon ja yhdenvertaisuuteen. Niin Suomi kuin Ruotsikin ovat sitoutuneet tähän yleissopimukseen. Yleissopimuksen ensimmäisen osan artiklassa määritellään rotusyrjinnän koskevan kaikkea rotuun, ihonväriin, syntyperään, kansalliseen tai etniseen alkuperään perustuvaa erottelua, poissulkemista tai etuoikeutta, jonka tarkoituksena tai seurauksena on ihmisoikeuksien ja perusvapauksien tasapuolisen tunnustamisen, nauttimisen tai harjoittamisen mitätöiminen tai rajoittaminen poliittisella, taloudellisella, sotilaallisella, sivistyksellisellä tai jollakin muulla julkisen elämän alalla.

Yksi YK:n kansainvälisistä sopimuksista vuodelta 1966 koskee kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia (KP-sopimus), jonka tarkoituksena on sen toisen osan 2. artiklan 1. momentin mukaisesti taata sen sopimusvaltioissa oleville yksilöille samanlaiset oikeudet riippumatta heidän rodustaan, ihonväristään, sukupuolestaan, kielestään, uskonnostaan, poliittisesta tai muusta mielipiteestään, kansallisesta tai yhteiskunnallisesta alkuperästään, omaisuudestaan, syntyperästään tai muista samankaltaisista syistä. Suomessa ja Ruotsissa KP-sopimus tuli voimaan sopimuksen julkaisuvuonna 1976.²⁴

3.2.2 Yhdenvertaisuus Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksessa

Euroopan neuvosto (EN) on Euroopan johtava ihmisoikeusjärjestö, joka keskittyy poliittiseen yhteistyöhön ja ihmisoikeuksiin. Järjestön historia vie toisen maailman sodan loppumiseen, jonka seurauksena järjestö sai alkunsa vuonna 1949. Sen perimmäinen tavoite on rauhan lujittaminen kansainvälisen yhteistyön avulla. Keskeisimpänä työnään EN keskittyy kuitenkin ihmisoikeuksien suojaamiseen, joita ohjailevat sopimukset ja suositukset.²⁵ Suomi on liittynyt Euroopan neuvostoon 1989²⁶, kun taas Ruotsi on ollut yksi perustajamaista.

Euroopan neuvostossa on solmittu yleissopimus ihmisoikeuksista ja perusvapauksien suojaamisesta vuonna 1950.²⁷ Euroopan ihmisoikeussopimuksessa (EIS) on yhdenvertaisuutta koskien säädöksiä esimerkiksi artikloissa 5. oikeus vapauteen ja turvallisuuteen, 10. sananvapaus ja 14. syrjinnän kieltö. EIS:n pöytäkirjat ovat jäsenmaissaan voimassa lain tasolla, ja niitä sovelletaan

²⁴ Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva KANSAINVÄLINEN YLEISSOPIMUS 8/1976.; Internationell konvention om medborliga och politiska rättigheter

²⁵ The Council of Europe, 2022.

²⁶ Valtioneuvosto 2022.

²⁷ Leppänen 2015, 2.

muun muassa tuomioistuimissa kuten muitakin lakeja. Mikäli kansallinen laki on ristiriidassa EIS:n kanssa, menee EIS kansallisten lakien yläpuolelle.²⁸

Euroopan neuvoston jäsenmaina Suomi ja Ruotsi ovat myös allekirjoittaneet tietoverkkorikollisuutta koskevan yleissopimuksen, jonka tarkoituksena on kriminalisoida tietojärjestelmissä tehdyt rasistiset ja muukalaisvihamieliset teot.²⁹

3.2.3 Yhdenvertaisuus Euroopan unionissa

Euroopan unionilla on useita yhdenvertaisuutta ja syrjimättömyyttä koskevia säännöksiä ja direktiivejä.³⁰ Euroopan unionin perusoikeuskirjan 20 artikla käsittelee yhdenvertaisuutta lain edessä ja 21 artiklassa on säädetty syrjintäkiellosta. Erilaisia direktiivejä ovat esimerkiksi yhdenvertainen kohtelu työpaikalla (2000/78/EY), rodusta riippumaton yhdenvertainen kohtelu (2000/43/EY), jonka tarkoituksena on mahdollistaa yhdenvertainen kohtelu kaikille jäsenvaltioissa. Unionissa on myös direktiivi miesten ja naisten yhdenvertaisesta kohtelusta tavaroiden ja palveluiden osalta (2004/113/EY), jonka taustalla on kieltää kaikenlainen sukupuoleen perustuva syrjintä, naisten epäedullinen kohtelu ja kaikenlainen häirintä tai siihen yllyttäminen.

Euroopan unionissa toimii myös vuonna 1997 perustettu Euroopan rasismien ja muukalaisvihan seurantakeskus (European Monitoring Centre for Racism and Xenophobia).

Euroopan unioni on myös antanut puitepäätöksen 2008/913/YOS koskien rasismien ja muukalaisvihan tiettyjen muotojen ja ilmaisuun torjumisesta rikosoikeudellisin keinoin. Puitepäätöksellä on EU:n mukaan tavoitteena varmistaa rasististen ja muukalaisvihamielisten tapausten rikosoikeudellinen rangaistavuus. Puitepäätös mahdollistaa kansallisten tuomioistuinten omaa valtuutta ottaa rasistiset ja muukalaisvihamieliset vaikutukset huomioon rangaistusta langettaessa.³¹

Unionin tuomioistuin on myös käsitellyt yhdenvertaisuutta ja syrjimättömyyttä käsitteleviä oikeustapauksia³², muun muassa C-571/10 Kamberaj v. IPES vuodelta 2012³³ ja C-236/09 Association Belge des Consommateurs Test-Achats ASBL v. Conseil des ministres vuodelta 2011.³⁴

²⁸ Hirvelä & Heikkilä 2017. 1-7.

²⁹ Suomen säädöskokoelma n:o 983/2911 84/2011

³⁰ European Union Agency for Fundamental Rights 2018, 15.

³¹ Puitepäätös EU (2008/913/YOS).

³² European Union Agency for Fundamental Rights 2018, 15.

³³ Tapauksessa oli kyse asumisen tuesta, jota Italiassa pitkään oleskellut albanialainen oli pitkään saanut. Vuonna 2009 hänen hakemuksensa asumisen tukeen oli evätty, perustuen EU:n ulkopuolisten kansalaisten oikeuteen saada asumistukea.

³⁴ Tapauksessa oli kyse sukupuolikohtaisista vakuutusmaksuista ja etuusvakuutus sopimuksista. Tapauksessa käsiteltiin miesten ja naisten välistä tasa-arvoa palvelujen ja tavaroiden osalta.

3.3 Yhdenvertaisuus Suomen lainsäädännössä

Suomen perustuslain (721/1999) toisen luvun 6 §:ssä on myös säädetty yhdenvertaisuudesta siten, että kaikki ovat yhdenvertaisia lain edessä. Pykälän mukaisesti ketään ei saa ilman hyväksyttävää syytä perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Pykälä käsittää myös lapsien ja sukupuolten tasa-arvoisen kohtelun.

Ketään ei saa syrjiä iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Syrjintä on kielletty riippumatta siitä, perustuuko se henkilöä itseään vai jotakuta toista koskevaan tosiseikkaan tai oletukseen. - Yhdenvertaisuuslain (1325/2014) 3 luvun 8 pykälä.

Suomessa on säädetty yhdenvertaisuuslaista (1325/2014), jonka 1 §:n mukaisesti lain tarkoituksena on edistää yhdenvertaisuutta, ehkäistä syrjintää ja tehostaa syrjinnän uhrien oikeusturvaa. Yhdenvertaisuuslaissa säädetään lisäksi yhdenvertaisuuden edistämisestä, syrjinnän ja vastatoimien kielloista, sen valvonnasta, oikeusturvasta ja seuraamuksista. Vaikka yhdenvertaisuuslaissa säädetään uhrien oikeusturvasta ja seuraamuksista, annetaan rangaistus rikoslain (39/1889) mukaan. Rangaistuksen lisäksi rikoslakiin kuuluu säännöksiä yhdenvertaisuudesta. Esimerkiksi rikoslain (39/1889) 11 luvun 11 §:ssä on säädetty syrjinnästä, jolla kielletään muun muassa ihmisten asettamisen eriarvoiseen asemaan heidän rotunsa, kansallisen tai etnisen alkuperän, ihonvärin, kielen, iän, uskonnon tai muiden samankaltaisten syiden takia.

3.4 Yhdenvertaisuus Ruotsin lainsäädännössä

Ruotsin perustuslaissa ei ole suoransaisia säädöksiä yhdenvertaisuudesta, mutta esimerkiksi hallitusmuotoa koskevan perustuslain (Kungörelse om beslutad ny regeringsform (1974:152) 1. kapaleen 2. pykälässä on säädetty vapaasta mielipiteenmuodostuksesta sekä yleisestä ja tasa-arvoisesta äänioikeudesta.³⁵

Ruotsissa on erillinen syrjintälaki (Diskrimineringslag 2008:567), jonka pyrkimyksenä on 3. kapaleen 1 §:n mukaisesti torjua syrjintää ja edistää yhtäläisiä oikeuksia ja mahdollisuuksia sukupuolesta, transsukupuolisesta identiteetistä tai ilmaisusta, etnisestä taustasta, uskonnosta tai

³⁵ Kungörelse (1974:152) om beslutad ny regeringsform (RF) 1 kap. Statsskicketts grunder 1 § 2 st. *Den svenska folkstyrelsen bygger på fri åsiktsbildning och på allmän och lika rösträtt. Den förverkligas genom ett representativt och parlamentariskt statsskick och genom kommunal självstyrelse.*

muusta vakaumuksesta riippumatta.³⁶ Ruotsissa on myös laki koskien kansallisia vähemmistöjä ja vähemmistökielisiä (Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk 2009:724), joka perustuu Euroopan neuvoston kansallisten vähemmistöjen suojelua koskevan puitesopimukseen (SÖ 2000:2). Ruotsin rikoslain (Brotssbalk) 8 §:ssä on säädetty uhasta tai halventamisesta etnistä ryhmää tai muuta samankaltaista ryhmää kohtaan perustuen ryhmän rotuun, ihonväriin, etniseen alkuperään, uskontunnustukseen, seksuaaliseen suuntautumiseen tai transsukupuoliseen identiteettiin tai ilmaisuun, voidaan tuomita etnistä ryhmää vastaan yllytyksestä eli kiihottamisesta kansanryhmää vastaan.³⁷

Vuonna 2019 Ruotsin hallitus on antanut esityksen Dir. 2019:39 koskien rasististen järjestöjen kieltämistä. Esityksen taustalla on Ruotsin turvallisuuspoliisin (säkerhetspolisens) kuvailema valkoisen ylivoiman aiheuttama uhka, joka voi kohdistua moniin eri vähemmistöihin, pääosin kuitenkin väkivaltaisiin rasistisiin rikoksiin. Valkoisesta ylivoimasta puhuttaessa, hallituksen esityksessä mainitaan äärioikeisto, jonka motiivin ajamina on tehty terrori-iskuja kohdistuen muslimeihin, juutalaisiin, ja muihin ei-länsimaalaisiin.³⁸

3.5 Syrjimättömyys

Yhdenvertaisuudesta ja syrjimättömyydestä puhutaan usein yhdessä. Yhdenvertaisuusvaltuutettu Kirsi Pimiä³⁹ erottelee termit siten, että yhdenvertaisuudella on tarkoitus lisätä yhteiskunnan oikeudenmukaisuutta, ja sillä voidaan ehkäistä syrjäytymistä. Syrjimättömyydellä tarkoitetaan sitä, että ketään ei syrjitä henkilöihin liittyvien ominaisuuksien perusteella.⁴⁰

Euroopan unioni on julkaissut vuonna 2018 syrjinnänvastaisen oikeuden käsikirjan, jossa käsitellään eri syrjinnän luokkia, unionin syrjinnänvastaista lainsäädäntöä, syrjinnän suojelun aloja ja syrjinnän perusteita.

Eri syrjinnän luokkia ovat välitön syrjintä ja välillinen syrjintä. Välittömällä syrjinnällä tarkoitetaan epäedullista kohtelua heidän tietyn ominaisuutensa vuoksi verrattuna valtaväestöön.⁴¹

³⁶ Diskrimineringslag 3. kap. Aktiva åtgärder: 1 § *Indelände bestämmelser: Aktiva åtgärder är ett förebyggande och främjande arbete för att inom en verksamhet motverka diskriminering och på annat sätt verka för lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.*

³⁷ Brotssbalk 2. Om brotten: 16 kap. 8 § 1 st: *”Den som i ett uttalande eller i ett annat meddelande som sprids hotar eller uttrycker missaktning för en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller könsöverskridande identitet eller uttryck, döms för hets mot folkgrupp...”*

³⁸ Dir. 2019:39, 6-9.

³⁹ Yhdenvertaisuusvaltuutettuna kaudella 2015-2020.

⁴⁰ Oikeusministeriö 2017.

⁴¹ European Union Agency for Fundamental Rights 2018, 46.

Suomen yhdenvertaisuuslain (1325/2014) 3 luvun 10 §:ssä on määritelty välitön syrjintä olevan jonkun henkilön epäsuotuisaa kohtelua häneen liittyvän syyn perusteella. Esimerkki välittömästä syrjinnästä on Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitean käsittelemä kantelu nro 91/2013, jossa italialaiset aborttipalveluita kannattavat lääkärit kokivat olevansa epäedullisessa asemassa työmäärän, työtehtävien jakamisen, uramahdollisuuksien ja työsuojelun osalta.⁴²

Välillisellä syrjinnällä tarkoitetaan näennäisesti puolueetonta tilannetta, mutta jossa esimerkiksi käytäntö aiheuttaa epäedullisen aseman vähemmistöille.⁴³ Esimerkki välillisestä syrjinnästä on Saksan liittovaltion työtuomioistuimen käsittelemä asia 8 AZR 638/14, jossa lentäjäkoulutukseen hakenut nainen oli läpäissyt kaikki testit, mutta ei päässyt lentäjäksi pituutensa (alle vaaditun 165 cm) vuoksi. Nainen väitti lentoyhtiön kohtelevan naisia epäedullisesti, sillä alle 44,3 % naisista on alle vaaditun, kun taas vain alle 2,8 % miehistä on alle 165 cm.⁴⁴

3.6 Rasismi

Rasismi tarkoittaa ihmisen syntyperästä johtuvia ennakkoluuloja, jotka johtavat usein syrjintään. Ennakkoluulot voivat näyttäytyä syrjivänä käyttäytymisenä niin henkilökohtaisella kuin rakenteellisellakin tasolla.⁴⁵ Rasismi määritellään usein eriarvoisena ja vihanlietsontana tiettyjen ihmisryhmien arvottamisena esimerkiksi ihonvärin tai uskonnon perusteella. Rasistisessa ajatusmallissa omaa ryhmää pidetään parempana kuin toista ryhmää.⁴⁶

Suomen Akatemian SYREENI-tutkimusohjelma (syrjäytyminen, eriarvoisuus ja etniset suhteet Suomessa) on määritellyt rasismin klassisen määritelmän mukaan, joka määrittelee rasismin koostuvan kuvitelmista, joiden mukaan tietty ihmisryhmä on toisia ylivoimaisempi ja parempi. Rasismi ja muukalaisviha ovat kielteisiä kuvitelmia ja asenteita yksilöitä kohtaan heidän kansallisen, etnisen, uskonnon tai muun tekijän vuoksi.⁴⁷

Rasismia ei ole aina helppo huomata, eikä siten myöskään oikeudellisesti tuomita.⁴⁸ Rasistinen toiminta voi olla eritasoista ja se alkaa usein uhkailulla, nimittelyllä tai vähäisestä vahingonteosta, esimerkiksi uhrin omaisuutta vahingoittamalla. Seuraavalla tasolla rasistinen toiminta voi muuttua harkituksi tai spontaaniksi, esimerkiksi katuväkivallalla, jolloin sattumanvaraisesti valitun uhrin kimppuun hyökätään kadulla hetken mielijohteesta. Kaikista vakavin rasismin taso

⁴² European Union Agency for Fundamental Rights 2018, 51-52.

⁴³ THL 2022.

⁴⁴ European Union Agency for Fundamental Rights 2018, 61.

⁴⁵ Rutherford 2020, 37.

⁴⁶ Punainen risti 2021.; Mannerheimin lastensuojeluliitto: 502. Mitä rasismi on?; Yhdenvertaisuus: Antirasistinen sanasto.

⁴⁷ Jasinskaja-Lahti, Liebkind & Vesala 2002, 28.

⁴⁸ Eddo-Lodge 2017, 71-73.

on terrorihyökkäykset vähemmistöjä kohtaan esimerkiksi tuhopolttamalla, ampumalla tai muulla väkivaltaisella tavalla uhreja tai heidän omaisuuttaan kohtaan hyökkääminen. Rasistista toimintaa on myös rasististen organisaatioiden perustaminen tai jonkinlaisen rasistisen materiaalin levittäminen. Rasistisella toiminnalla on kuitenkin sen vakavuudesta riippumatta aina yksi yhteys, se on tietoista, vihamielistä toimintaa ja sen tarkoituksena on tuottaa vahinkoa.⁴⁹

Nyky-yhteiskunnassamme toimii useita rasistisia järjestöjä, ja esimerkiksi Suomen korkein oikeus on päätöksessään KKO 2020:68 lakkauttanut rekisteröimättömän Pohjoismaisen vastarintaliikkeen yhdistyksen toiminnan. Yhdistyksen tavoitteet ovat aina olleet avoimen rasistisia, maahanmuuttajavastaisia ja juutalaisvastaisia. Näiden lisäksi yhdistyksen tavoitteena on ollut seksuaalivähemmistöjen oikeuksien rajoittaminen. Yhdistys toimii myös Ruotsissa yhä aktiivisena, ja sen jäseniä on tuomittu esimerkiksi kiihottamisesta kansanryhmää vastaan ja väkivaltaisista mellakoista etnisiä ryhmiä vastaan.⁵⁰

Rasismista puhuttaessa ei voida unohtaa rakenteellista rasismia, joka on usein piilossa. Rakenteellinen rasismi varmistaa, ettei vuosittain voimassa olleet valtarakenteet horju.⁵¹ Esimerkiksi Suomen Yhdenvertaisuusvaltuutetun mukaan rakenteellinen rasismi näkyy työelämässä, koulutuksessa ja muissa palveluissa usein syrjintänä.⁵² Yksi esimerkki rakenteellisesta rasismista on valkoisten etuoikeus, eli ”white privilege”. Collins on kirjoittanut arkisia esimerkkejä valkoisesta etuoikeudesta, josta hyvänä esimerkkinä toimii laastarit, jotka ovat lähes poikkeuksetta väritykseltään valkoisille sopivia. Toinen havainnollistava esimerkki on Australiassa tehty tutkimus, jonka tuloksena valkoiset pääsivät kaksi kertaa useammin linja-auton kyytiin ilman rahaa kuin tummaihoiset. Tutkimuksessa 72 % valkoisista pääsi linja-autoon, kun taas vain 36 % tummaihoisista päästettiin linja-autoon.⁵³

3.6.1 Vihapuhe ja sananvapaus

Vihapuheella tarkoitetaan kaikkea viestintää, joissa käytetään hyökkäävää, halventavaa tai syrjivää kieltä tiettyä ryhmää tai henkilöä kohtaan. Usein taustalla on ryhmän tai henkilön uskonto, kansallisuus, etninen tausta, ihonväri, syntyperä, sukupuoli tai seksuaalinen suuntautuminen.⁵⁴ Euroopan ihmisoikeustuomioistuimissa on määritellyt vihapuheen väkivaltaan kehottamisena tai väkivallan oikeuttamisena. Vihapuhe voi myös ilmetä vähemmistöihin kohdistuvana loukkauksena tai vihamielisenä ilmaisuna, vaikka niissä ei kehoitettaisikaan väkivaltaan.⁵⁵ Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT) on kuitenkin käsitellyt muutamia vihapuhetapauksia, ja

⁴⁹ Jasinskaja-Lahti ym 2002, 29.

⁵⁰ Ks. Aftonbladet.se 2020; Expressen.se 2019.

⁵¹ Tilastokeskus: Ulkomaalaistaustaiset.

⁵² Eddo-Lodge 2017, 85.

⁵³ Collins 2018.

⁵⁴ United Nations Strategy and Plan of Action on Hate Speech, 2.

⁵⁵ Hirvelä & Heikkilä 2017, 1040.

se on käsitellyt vihapuhetta väkivaltaan yllyttämisessä, juutalaisten joukkomurhan kieltämisessä ja historiallisen keskustelun yhteydessä. EIT on käsitellyt vihapuheeksi määriteltyjä tapauksia muun muassa Turkista ja Sveitsistä.⁵⁶

Vihapuheesta lukiessa törmää usein keskusteluun sananvapaudesta, ja huoleen siitä, että sananvapaus olisi uhattuna. Neuvonen kirjoittaa kirjassaan 'Sananvapauden historia Suomessa' sananvapauden olevan käsitteenä monitulkintainen, ja hänen mukaansa ihmisillä onkin usein oma käsityksensä sananvapaudesta. Hänen mukaansa sananvapauden keskeiset kysymykset ovatkin seuraavat: mitä saa sanoa, mikä on sopimatonta, kuka määrittelee laillisen ja laittoman sekä sopivan ja sopimattoman rajat.⁵⁷ Vihapuheen kriminalisoinnista on keskusteltu Suomessa vihapuheen yleistyessä ja sen tullessa yhä näkyvämmäksi. Vihapuheen kriminalisoinnissa kohdataan kuitenkin ongelma demokraattisissa yhteiskunnissa, sillä sananvapaus on yksi demokratian peruspilareista.⁵⁸

Sananvapauden juuret vievät aikaan ennen ajanlaskun alkua, kun Sokrateekseen kehittämällä dialogiin ja kysymyksiin perustuvalla menettelyllä on ollut vaikutusta nykyiseenkin sananvapausajatteluun.⁵⁹ Nykyisellään sananvapaudesta on annettu ensimmäisiä säädöksiä jo 1700-luvulla, kun Ranskan ihmis- ja kansalaisoikeuksien julistuksessa vuodelta 1789 säädettiin ihmisten vapaasta ajatusten ja mielipiteiden vaihdosta. Jo silloin pykälässä on mainittu, että näiden oikeuksien kanssa tulee myös velvollisuuksia; ”Kaikki kansalaiset voivat puhua, kirjoittaa ja julkaista mielipiteitään vapaasti paitsi silloin, kun he syyllistyvät tämän vapauden laissa määriteltyyn väärinkäyttäytymiseen.”⁶⁰ Myös Yhdysvalloissa sananvapaus on lisätty osaksi sen perustuslakia (Bill of Rights) vuonna 1791, ja pykälä on edelleen voimassa.⁶¹

Ihmis- ja kansalaisoikeuksien julistuksen jälkeen sananvapautta koskevia julistuksia, sopimuksia ja säädöksiä on julkaistu useita, esimerkiksi YK:n Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus (1948), Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (1966) sekä Euroopan ihmisoikeussopimus (1950).⁶² Nämä ovat osaltaan ohjailleet kansallisia säädöksiä ja lakeja. Suomen perustuslaissa on säädetty sananvapaudesta ja julkisuudesta 2 luvun 12 pykälässä. Ruotsissa perustuslakeja on neljä, joista yksi on suunnattu sananvapauteen; Yttrandefrihetsgrundlad (1991:1469), josta käsitellään lisää luvussa 3.2.4: Yhdenvertaisuus Ruotsin lainsäädännössä. Sananvapauden rinnalle on myös säädetty vastuista, ja Kuosman mukaan

⁵⁶ Ks. *Erbakan v. Turkey*, no. 59405/00 6.7.2006 ja *Perincek v. Switzerland*, no 27510/08 15.10.2015.

⁵⁷ Neuvonen 2018, 22-23.

⁵⁸ Suomalainen 2020, 6-7.

⁵⁹ Neuvonen 2018, 22-23.

⁶⁰ Ranskan ihmis- ja kansalaisoikeuksien julistus 26.8.1789, 11 artikla.

⁶¹ Neuvonen 2018, 27.

⁶² Kuosma 2015, 1-3.

esimerkiksi maahanmuuttopolitiikan kova arvostelu ei ole rikos, mutta kansanryhmien uhkaaminen, solvaaminen ja panettelu taas on.⁶³

3.6.2 Sananvapauden vastuut sananvapautta vastaan

Sananvapaudesta käydään jatkuvaa keskustelua, ja moni onkin äänekäs sananvapauden puolustaja. Esimerkiksi Ahvio kirjoittaa kirjassaan sananvapauden olevan Suomessa uhattuna, sillä osa suomalaisista puolueista haluaa kitkeä vihapuheen, ja täten sananvapauden. Ahvion näkemyksen mukaan nykyinen rasisminvastainen ihmisoikeuspolitiikka uhkaa kristillisten arvojen puolustajia, kansallismielisiä ja maahanmuuttokriitikkoja sensuroiden heidän sananvapauttaan.⁶⁴

Ajankohtainen esimerkki sananvapaudesta on kansanedustaja Päivi Räsästä vastaan nostetut syytteet kolmesta kiihottamisesta kansanryhmää vastaan. Räsänen oli lausunut ja kommentoinut halventavasti ja syrjivästi homoseksuaaleja kohtaan uskontoonsa nojaten. Helsingin käräjäoikeus vapautti Räsäsen syytteistä perustellen, että Räsäsen lausunnot olivat homoseksuaaleja kohtaan loukkaavia, mutta ei niin vakavia, että ne olisivat syy rajoittaa sanan- ja uskonnonvapautta. Ahvio ja Räsänen eivät ole ainoita julkisia henkilöitä, jotka jakavat saman ajatusmallin sananvapaudesta. *”Nyt kun jotain sanoo, niin sieltä tulee myös takaisin. Uhkailu ja häirintä ovat konkreettisin uhka sanavapaudelle tällä hetkellä”* - kommentoi sarjakuvataiteilija Ville Ranta Päivi Räsäsen puheita koskevassa oikeustapauksessa.⁶⁵

Ihmisoikeusjärjestö Seta näkee asian eri näkökulmasta. Sen mukaan uskonnolla homojen halventamisen oikeuttaminen pitäisi luokitella vihapuheeksi ja täten tuomittavaksi. Seta näkee kuitenkin jo asian oikeuskäsittelyn askeleena eteenpäin seksuaalivähemmistöjen oikeuksista puhuttaessa.⁶⁶

Räsäsen syytteitä ajanut valtiosyyttäjä Anu Mantila on maininnut syyttäjänviraston hakevan muutosta tuomioon hovioikeudesta suurella todennäköisyydellä, ja tapauksen jatko onkin tärkeä ennakkotapaus Suomen oikeusjärjestelmässä, hylättiinpä Räsäsen syytteet korkeimmissa oikeusasteissa tai ei.⁶⁷

3.7 Rikolliseen käyttäytymiseen vaikuttaminen

Lappi-Seppälän ym. mukaan Suomessa kriminaalipolitiikan tavoitteena on pääasiassa rikollisuudesta johtuvien haittojen minimointi. Tämän taustalla on se, että yhteiskuntaa ei yksinkertaisesti ole mahdollista tehdä täysin rikoksettomaksi. Sen sijaan Suomessa harjoitetaan sellaista

⁶³ Kuosma 2015, 12-13.

⁶⁴ Ahvio 2018, 111-124.

⁶⁵ Yle 2022a.

⁶⁶ Seta 2022.

⁶⁷ Yle 2022b.

kriminaalipolitiikkaa, jossa rikollisuuden haitat minimoidaan. Lappi-Seppälän mukaan paras keino vähentää rikollisuutta on rikollisuuden ehkäisy, ja se onkin Suomessa kriminaalipolitiikan päätavoite.⁶⁸ Teoksen mukaan esimerkiksi järjestäytyntä rikollisuutta pyritään torjumaan vankilatasolla siten, että vankiloissa vaikeutetaan verkostoitumista muiden vankien kanssa.⁶⁹

Suomen historiassa on useita esimerkkejä rikollisuuden kehityksen muuttumisesta muun muassa Suomen autonomian ajalta. 1800-luvun alussa rikollisuuden määrään vaikutti suomalaisten alkoholinkulutus. Kun alkoholin käyttäminen väheni, vakava rikollisuus romahti. Jo 1900-luvun alussa alkoholilla ja rikollisuudella on ollut selkeä yhteys.⁷⁰

1800-luvun lopussa Suomen rangaistusjärjestelmää uudistettiin, ja keskiaikaiset rangaistukset, kuten kuoleman-, häpeä- ja ruumiilliset rangaistukset poistuivat. Muutoksen myötä rangaistukset alkoivat koskea vapauden ja omaisuuden menettämistä vankeuden ja korvausvastuun kautta. Tuolloin rangaistuksena saatettiin käyttää myös työntekoa, kun taas nykyisin se toimii lähinnä kuntouttavana toimena vangituille. Tuolloin aloitettiin myös vankeinhoitojärjestelmän rakentaminen.⁷¹

Kostamon sosiaalipsykologiaa käsittelevä väitöskirja tutkii käyttäytymistieteiden teoriaa, ja oman käytöksen muuttamista liikunnan näkökulmasta, mutta sen teoria on käytettävissä myös omassa aiheessani. Kostamo kirjoittaa artikkelissaan koskien väitöskirjaansa, että toisen ihmisen käyttäytymisen muuttaminen on vaikeaa, erityisesti silloin kun itse haluaa toiselta muutosta. Toisen käyttäytymisen muuttamisen tekee vaikeaksi se, että käyttäytymiseen vaikuttaa monia tekijöitä. Erityisesti ihmisten välitön sosiaalinen ja fyysinen ympäristö sekä yhteiskunnan rakenteelliset tekijät vaikuttavat ihmisen käyttäytymismalliin.⁷² Kostamon ohella myös Rowland kirjoittaa yksilön käyttäytymisen taustalla olevan geneettiset ja ympäristölliset syyt.⁷³

Lappi-Seppälän ym. mukaan rikosuran katkaiseminen ei ole helppoa, vaan pitkä prosessi, joka voi käynnistyä pienistäkin asioista, esimerkiksi vahvistuneista ihmissuhteista, päihteiden vähentymisestä. Lappi-Seppälän ym. kertoo teoksessaan, miten rasistiseen väkivaltaan ja sen seurauksiin on pyritty puuttumaan uhreille tarjotuilla palveluille, rasismien käsittely poliisien, vartijoiden ja vankeinhoitotyössä olevien koulutuksessa, ja kartoittamalla sekä ehkäisemällä ääri-tyhmien toimintaa.⁷⁴

⁶⁸ Lappi-Seppälä ym. 2009, 60-64.

⁶⁹ Lappi-Seppälä ym. 2009, 65.

⁷⁰ Vuorela 2021, 265-267.

⁷¹ Vuorela 2021, 269-270.

⁷² Kostamo 2020, 393-396.

⁷³ Rowland 2006, 4.

⁷⁴ Lappi-Seppälä ym. 2009, 63-64.

4 Viharikokset Suomessa ja Ruotsissa

Termi viharikos on peräisin englannin kielen termistä ”hate crime”, ja sillä tarkoitetaan ihmiseen tai hänen omaisuuteensa kohdistuvaa hyökkäystä, johtuen hänen rodustaan, ihonväristään, uskonnostaan, etnisestä alkuperästään, sukupuolestaan, vammaisuudestaan, tai esimerkiksi seksuaalisesta suuntautumisestaan. Määritelmä tulee Yhdysvaltojen liittovaltion ja sen osavaltioiden laista, joiden lisäksi Yhdysvaltojen Federal Bureau of Investigation, eli tutummin FBI, on antanut oman määritelmänsä viharikoksista jo vuonna 1999.⁷⁵

Huolimatta siitä, että Suomessa ja Ruotsissa on tutkittu rasistisia rikoksia vuosikymmeniä vuotta, ei lainsäädännössä ole samanlaista määritelmää viharikoksista kuten Yhdysvalloissa. Suomessa on tutkittu rasistisia rikoksia vuodesta 1998, ja vuonna 2009 Poliisiammattikorkeakoulu aloitti viharikosseurannan.⁷⁶ Ruotsissa viharikostilastoja on julkaistu vuodesta 2006 asti.⁷⁷ Suomen ja Ruotsin poliisit ovat kuitenkin antaneet Yhdysvaltojen määritelmää vastaavan määritelmän omilla sivuillaan, ja kuten jo todettua, kumpikin maa tekee vuosittain viharikosseurainta. Maiden poliisit ovat määritelleet yleisiksi viharikoksiksi laittoman uhkauksen, pahoinpitelyn, kunnianloukkauksen ja kiihottamisen kansanryhmää vastaan.

Suomen laissa ole myöskään suoria rasismiin liittyviä rikossäännöksiä.⁷⁸ Rasistiset viharikokset ovat kuitenkin rangaistuksen koventamisen piirissä ja niihin kohdistetaan erityistä moitittavuutta. Rasistiset motiivit ilmenevät lainsäädännössä rikoslain (39/1889) rangaistuksen koventamisperusteita käsittelevässä 6 luvun 5 §:n 4 momentissa, jossa on säädetty koventamisesta silloin, kun rikos on tehty rotuun, ihonväriin, syntyperään, kansalliseen tai etniseen, uskontoon tai vakaumukseen, seksuaaliseen suuntautumiseen tai vammaisuuteen liittyen.

Myöskään Ruotsin lainsäädännössä ei ole varsinaista lakia viharikoksista koskien, mutta Suomen lailla, myös Ruotsissa on käytössä rangaistuksen koventaminen rasistisissa rikoksissa. Ruotsin rikoskaaren (Brottsbalk 1962:700) 29 kappaleen 2 §:n mukaisesti, mikäli rikoksen motiivina on ollut henkilön, ihmisryhmän tai muun ryhmän loukkaaminen rodun, ihonvärin, kansallisen tai etnisen alkuperän, uskontunnustuksen, seksuaalisen suuntautumisen, sukupuolten välisen identiteetin tai ilmaisun tai muu vastaavan kaltainen asia, otetaan se rangaistusta arvioitaessa huomioon.⁷⁹

⁷⁵ Ks. U.S. Department of Education, Preventing Youth Hate Crime, 1. & Shively, Michael, Study of Literature and Legislation on Hate Crime in America. 2005. U.S. Department of Justice, 2.

⁷⁶ Rauta 2020, 3.

⁷⁷ Brå 2020, 7.

⁷⁸ Melander 2015, 496.

⁷⁹ Brottsbalk (1962:700) 29 kap. 2 § ”Som försvårande omständigheter vid bedömningen av straffvärdet ska, vid sidan av vad som gäller för varje särskild brottstyp, särskilt beaktas: 7. om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp

Niin Suomen, kuin Ruotsinkin poliisin nettisivustoilla on listattu motiiveja, jotka ovat usein viharikosten taustalla. Kummatkin ovat lisänneet rodun, ihonvärin, kansallisuuden, etnisen taustan, uskonnon ja seksuaalisen suuntautumisen listaukseen.⁸⁰ Kummankin maan poliisi mainitsee sivuillaan, ettei uhrin tarvitse kuulua aiemmin mainittuihin ryhmiin, vaan riittää, että tekijä luulee uhrin kuuluvan niihin. Jo näillä tiedoilla pystyy toteamaan, että rasistisista motiiveista puhuttaessa maiden lainsäädäntö on samankaltainen.

4.1 Yleisimmät viharikokset

Suomen rikosuhripäivystyksen ja poliisin määritelmän mukaan viharikosten motiivina on ennakkoluulot tai viha tiettyä kansanryhmää kohtaan.⁸¹ Saman määritelmän antaa Ruotsin poliisi sivuillaan.⁸² Kuten aiemmassa kappaleessa on mainittu, yleisimmät viharikokset ovat pahoinpitely, laiton uhkaus, kunnianloukkaus ja kiihottaminen kansanryhmää vastaan. Tämän kappaleen alakappaleissa käydään tarkemmin näiden rikosten tunnusmerkit.

4.1.1 Pahoinpitely

Suomen laissa pahoinpitely on rikoslain 21 luvun 5 §:ssä pykälässä määritelty täten: *Joka tekee toiselle ruumiillista väkivaltaa taikka tällaista väkivaltaa tekemättä vahingoittaa toisen terveyttä, aiheuttaa toiselle kipua tai saattaa toisen tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan.*

Ruotsin rikoslaisissa pahoinpitely löytyy toisen luvun 3 kappaleen 5 §:stä, ja on määritelty toiselle aiheutetuilla ruumiinvammoina, sairautena tai kipuna, tai muuna tämän kaltaisena.⁸³

4.1.2 Laiton uhkaus

Laiton uhkaus löytyy Suomen rikoslaista 25 luvun 7 pykälästä ja kuuluu näin; *”Joka nostaa aseensa toista vastaan tai muulla tavoin uhkaa toista rikoksella sellaisissa olosuhteissa, että uhatulla on perusteltu syy omasta tai toisen puolesta pelätä henkilökohtaisen turvallisuuden tai omaisuuden olevan vakavassa vaarassa...”*.

av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning, könsöverskridande identitet eller uttryck eller annan liknande omständighet”.

⁸⁰ Polisen.se 2019; Poliisi.fi 2020.

⁸¹ Rikosuhripäivystys; Poliisi.

⁸² Polisen.se: Hatbrott.

⁸³ BrB 3. Om påföljenda: 3 kap. 5 §: *Den som tillfogar en annan person kroppsskada, sjukdom eller smärta eller försätter honom eller henne i vanmakt eller något annat sådant tillstånd, döms för misshandel till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter eller fängelse i högst sex månader.*

Ruotsin rikoslaista vastaava kohta löytyy toisen luvun 4 kappaleen 5 §:stä ja on määritelty *toista uhkaavana rikollisella tavalla, aiheuttaen uhatussa vakavaa pelkoa omasta, tai jonkun muun turvallisuudesta, omaisuudesta, vapaudesta tai rauhasta...*⁸⁴

4.1.3 Kunnianloukkaus

Kunnianloukkausta käsittelevästä pykälästä on säädetty rikoslain 24 luvun 9 §:ssä. Pykälän mukaisesti kunnianloukkauksena käsitellään rikoksia joissa joku 1) *esittää toisesta valheellisen tiedon tai vihjauksen siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa, taikka 2) muuten kuin 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla halventaa toista,...* kunnianloukkauksesta tuomitaan myös se, joka *esittää kuolleesta henkilöstä valheellisen tiedon tai vihjauksen siitä, että teko on omiaan aiheuttamaan kärsimystä ihmiselle, jolle vainaja oli erityisen läheinen...*. Kunnianloukkauksena ei kuitenkaan pidetä esimerkiksi julkisen viran tai tehtävään kohdistuvaa arvostelua.

Ruotsissa ei ole suoranaista pykälää kunnianloukkauksesta, vaan lainsäädännössä puhutaan herjaamisesta. BrB:n 2 luvun 5 kappaleen 1 §:ssä herjaus on määritelty näin: *”se, joka määrittelee jonkun elämäntavallaan rikolliseksi tai moitittavaksi tai muuten antaa tietoja, jotka saattavat altistaa hänet muiden piittaamattomuudelle, tuomitaan herjauksesta...”*⁸⁵

4.1.4 Kiihottaminen kansanryhmää vastaan

Kiihottamisesta kansanryhmää vastaan on säädetty rikoslain 11 luvun 10 §:ssä, jonka mukaisesti se, joka *asettaa yleisön saataville tai muutoin yleisön keskuuteen tietoa, mielipiteitä tai muuta uhkaavaa, panettelevaa, solvaavaa viestiä jotakin ryhmää rodun, ihonvärin, syntyperän, kansallisen tai etnisen alkuperän, uskonnon tai vakaumuksen, seksuaalisen suuntautumisen tai vammaisuuden perusteella taikka niihin rinnastettavalla muulla perusteella, tuomitaan kiihottamisesta kansanryhmää vastaan.*

Ruotsissa kiihottaminen kansanryhmää vastaan, eli herjaaminen, löytyy BrB:n toisen luvun 16 kappaleen 8 pykälästä ja on muotoiltu laissa näin: *jokainen, joka lausuu tai viestii uhaten tai ilmaisten halveksuntaa etnistä ryhmää tai muuta ryhmää kohtaan viitaten rotuun, ihonväriin,*

⁸⁴ BrB 2. Om brotten: 4 kap. 5 §: *Den som hotar någon annan med brottslig gärning på ett sätt som är ägnat att hos den hotade framkalla allvarlig rädsla för egen eller annans säkerhet till person, egendom, frihet eller frid, ...*

⁸⁵ BrB 2. Om brotten: 5 kap. 1 §: *Den som utpekar någon såsom brottslig eller klandervärd i sitt levnadssätt eller eljest lämnar uppgift som är ägnad att utsätta denne för andras missaktning, dömes för förtal till böter.*

*kansalliseen tai etniseen alkuperään, uskontoon, seksuaaliseen suuntautumiseen tai transsu-kupuoliseen identiteettiin tuomitaan...*⁸⁶

4.1.5 Yleisimpien viharikosten vertailu

Ylempinä kirjoitetuista pykälistä on selkeästi huomattavissa paljon yhteneväisyyksiä, ja näiden pykäliden osalta maat ovat keskenään samankaltaisia. Moni laki on saanut vaikutteita Euroopan unionin direktiiveistä, ja tämän vuoksi jäsenmaiden lainsäädäntö voi olla keskenään samankaltaista. Eriävyydet ovat pääasiassa sanamuotoja.

Molempien maiden pykälät koskien pahoinpitelyä ovat samankaltaiset, sillä kummankin laissa pahoinpitely on määritelty ruumiillisena väkivaltana ja ruumiinvammina, jotka tarkoittavat keskenään samaa. Pahoinpitelyn lisäksi myös laitonta uhkausta käsittelevät pykälät ovat Suomessa ja Ruotsissa keskenään lähes identtisiä, sillä kummankin maan rikoslaissa se määritellään oman tai oman omaisuuden turvallisuuden uhkana.

Suomen rikoslaissa kunnianloukkausta on käsitelty laajemmin kuin Ruotsin vastaavassa, joskin niissäkin on taustalla sama ajatus.

5 Rasistiset motiivit

Rasistinen motiivi rikoksissa jää usein tuomioistuimen arvioitavaksi, sillä tarkastelemissani rikostapauksissa syytetyt usein kieltävät rasistisen motiivin rikosten taustalla. Kuten rasismista kertovassa kappaleessa on todettu, ei rasismia ole aina helppo havaita.

Ennakkotapauksia lukiessa selvisi, että kummankin maan korkeimpien oikeuksien selonteissa kuvataan syytettyjen tekoja ja sanomisia sanatarkasti käyttäen tavanomaisia rasistisia lausahduksia ja muita slurreiksi kutsuttuja ilmauksia.⁸⁷ Niiden toistamisella ei kuitenkaan ole työn kannalta suurta merkitystä, joten ne on korvattu lievemmillä ilmaisuilla tai muin tavoin.

⁸⁶ BrB 2. Om brotten: 16 kap. 8 § 1. momentti: *Den som i ett uttalande eller i ett annat meddelande som sprids hotar eller uttrycker missaktning för en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller könsöverskridande identitet eller uttryck, döms för hets mot folkgrupp till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter.*

⁸⁷ Slurrin määritelmä: Ks. Urban Dictionary 2020; Your Dictionary; Suomi Sanakirja

5.1 KKO 2020:32

Suomen korkein oikeus on käsitellyt vuonna 2017 tapahtunutta tapon yritystä, jossa oikeusasteet ovat pohtineet rasistista motiivia rikoksen taustalla. Tekijä A oli uhannut uhria aseella, jolla oli osoittanut uhria jalkoihin ja ylävartaloon. A oli painanut liipaisinta useasti, ja sanallisesti uhannut tappaa uhrin. Ase ei kuitenkaan ollut lauennut, sillä piipussa oli ollut jumissa patruuna. Tämän jälkeen tekijä B osallistui rikokseen antamalla A:lle puukon, jolla tämä oli lyönyt uhria poskeen. Tämä aiheutti kamppailun uhrin ja tekijöiden välillä, ja uhri oli kaatunut maahan, jolloin A oli puukottanut uhria useaan kertaan keskivartaloon. Uhri oli päässyt nousemaan maasta, ja A oli vielä ennen pakenemistaan lyönyt uhria käteen puukolla. Uhri sai useita pistoja kehoonsa, lievän ilmarinnan, kasvojen hermovaurion, ja leikkaushoitoa vaatineen vatsaontelon haavan. Uhri oli kuitenkin selviytynyt, sillä hän oli päässyt sairaalahoitoon nopeaa.

Käräjäoikeus tuomitsi tekijät tapon yritykseen, laittomaan uhkaukseen ja ampuma-aserikokseen, A:n viiden vuoden ehdolliseen vankeuteen ja B:n kolmen vuoden 11 kuukauden ja 15 päivän ehdolliseen vankeuteen. Syyttäjä vaati tekijöille rikoslain 6 luvun 5 §:n 1 momentin koventamisperustetta rasistisen motiivin vuoksi. Tämän vaatimuksen käräjäoikeus kuitenkin hylkäsi perustelunaan näyttämättä jättämisen. Syyttäjä valitti käräjäoikeuden päätöksestä hovioikeuteen, ja vaati rangaistuksen koventamista rikoslain 6 luvun 5 §:n 1 momentin 4 kohdan perusteella. Tekijät itse kiistivät teon taustalla olleen rasistinen motiivi ja kuvasivat tilannetta tavanomaiseksi tappeluksi, jossa molemmat osapuolet esittivät loukkaavia kommentteja.

Hovioikeudessa pohdittiin rasistisen motiivin näyttöä todistajien ja uhrin lausunnoilla. Todistaja D kertoi, ettei hän tai uhri tuntenut tekijöitä. Tekijä A oli ravintolassa tönäissyt D:tä ja alkanut herjata D:tä ja uhria rasistisin sanoin. Todistajien mukaan tekijät huutelivat rasistisia slurreja myös muille tummaihoisille, joita ravintolassa oli. Hovioikeus päätti muuttaa käräjäoikeuden päätöstä siten, että se katsoi rasistisen motiivin olleen teon taustalla uhrin valikoitua kohteiksi heidän ihonvärinsä vuoksi, ja kovensi tekijöiden vankeusrangaistuksia.

Kumpikin tekijöistä valittivat korkeimpaan oikeuteen vaatien rangaistuksen koventamisen kumoamista ja vankeusrangaistuksen alentamista. Syyttäjä ja uhrin vaativat valituksen hylkäämistä. Korkein oikeus pohti rikoslain 6 luvun 5 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaista rangaistusta, jonka koventamisperusteena on rikoksen tekeminen rotuun, ihonväriin, syntyperään, kansalliseen tai etniseen alkuperään, uskontoon tai vakaumukseen, seksuaaliseen suuntautumiseen tai vammaisuuteen perustuvasta vaikuttimesta. Korkeimman oikeuden päätettäväksi jäi, oliko rikoksen taustalla rasistinen motiivi, vai tavanomainen baarikärhämä.

Korkeimman oikeuden mukaan usein viite rasistisesta motiivista on se, että tekijä on käyttänyt loukkaavia nimityksiä ja slurreja uhrista. Pelkkä nimittely ei kuitenkaan riitä

perustelemaan rasistista motiivia, vaan tekoa on pohdittava kokonaisuudessaan. Korkeimman oikeuden mukaan rasistinen motiivi on usein sellaisten tekojen taustalla, joissa tekijä ei tunne uhria, ja nimittelee tätä rasistisin slurrein. Pohdinnassaan korkein oikeus on maininnut myös seikan, jonka mukaan rikoksen taustalla ei tarvitse olla pelkästään rasistista motiivia, vaan taustalla voi olla muitakin rikoksen tekoon johtaneita motiiveja. Tällaisissakin tapauksissa tekijän tuomiota voidaan koventaa rasistisen motiivin perusteella.

Tässä tapauksessa korkein oikeus ei muuttanut hovioikeuden päätöstä, vaan piti sen samana. Yksi korkeimman oikeuden oikeusneuvos oli päätöksestä eri mieltä, sillä hänen mielestään ei osoitettu tarpeeksi tehokkaasti, että tekijät syyllistyivät rikokseen rasistinen motiivi taustallaan

5.2 Ruotsin korkeimman oikeuden päätös B5987-19

Ruotsissa korkein oikeus on käsitellyt ennakkotapausta B5987-19 jossa tekijä on kommentoinut poliittiseen Facebook-ryhmään jaettua raiskausepäilyä. Tekijä A oli kommentoinut Facebook-postaukseen epäilyllä raiskaajan uskontoa alentavasti kutsuen tätä inhottavaksi pas-kiaiseksi uskontonsa vuoksi. Asiaa käsiteltiin käräjäoikeudessa, joka vapautti tekijän yllytyksestä etnistä ryhmää kohtaan, koska se katsoi, että tekijän kirjoittama kommentti oli suunnattu artikkelissa mainitulle epäilylle raiskaajille eikä koko uskontoryhmälle. Syyttäjä valitti päätöksestä hovioikeuteen, jossa muutettiin käräjäoikeuden päätöstä siten, että se tuomitsi tekijän yllytyksestä etnistä ryhmää vastaan ehdolliseen vankeusrangaistukseen ja 40 päivän sakkoon.

Syyttäjä valitti päätöksestä hovioikeuteen, jossa muutettiin käräjäoikeuden päätöstä siten, että se tuomitsi kommentoijan yllytyksestä etnistä ryhmää vastaan. Hovioikeuden päätöksestä tekijä valitti korkeimpaan oikeuteen, jossa asiaa käsiteltiin. Korkein oikeus katsoi, että tekijä oli kommentillaan halveksunut ja levittänyt halveksuntaa etnistä ryhmää vastaan. Korkeimman oikeuden perusteluiden mukaisesti halveksunnalla voidaan tarkoittaa panettelua ja loukkaamista, mutta myös tietyn ryhmän pilkkaamista. Korkein oikeus pohti päätöksessään sitä, onko Facebook-kommentin kirjoittaminen yllyttämistä etnistä ryhmää vastaan, ja arvioi kommentin sanamuotoa ja kommentin levinneisyyttä. Korkein oikeus katsoi sen levinneen tarpeeksi laajalle, vaikka rasististen viestien kirjoittaminen ja levittäminen onkin rangaistavaa myös silloin, kun sillä on pieni yleisö.⁸⁸

⁸⁸ Högsta Domstolens dom 2020.

5.2.1 Rasististen motiivien arviointi ja vertailu

Aiemmissä kappaleissa käsiteltyjen korkeimpien oikeuksien päätöksistä voidaan yhtyä aiemmin toteamaani tuomioistuintein arviointiin rasistisesta motiivista ja sen todentamisesta. Tapaukset ovat siinä mielessä samankaltaisia, että niitä on käsitelty maiden korkeimmissa oikeuksissa, ja kummankin tapauksen tekijät todettu korkeimmissa oikeusasteissa syyllisiksi.

Kuten sanottua, Suomen korkeimman oikeuden tapauksessa yksi korkeimman oikeuden oikeusneuvos oli ollut eri mieltä tuomiosta. Hänen mielestään ei voitu todentaa teon taustalla olleen rasistista motiivia. Samoin Ruotsin eri oikeusasteissa asiaa pohdittiin, sillä kommentin kirjoittaja ei myöntänyt rikoksen taustalla olleen rasistista motiivia.

KKO:n antamassa tapauksessa uhri ja tekijät eivät tunteneet toisiaan, ja KKO:n selontekoa lukiemalla saa sen käsityksen, että uhri valikoitui kohteeksi pelkästään tumman ihonvärinsä vuoksi. Tapaus oli tapahtunut ravintolassa ja alkanut siitä, kun tekijä oli törmännyt uhuriin ja alkanut suoraan haukkua tätä rasistisin ilmauksin. Oletettavasti tapahtuma tapahtui anniskeluravintolassa, joten on oletettavaa, että alkoholilla on ollut osuutta asiaan. Toisinaan alkoholin vaikutuksen alaisena pienetkin tönäisyydet aiheuttavat joillakin aggressiivisen reaktion. Uhrin syntyperästä ja ihonväristä huolimatta on selvää, että tekijä meni teoissaan liian pitkälle yrittäessään ampua uhuriin siinä kuitenkaan onnistumatta.

On pohdittava, olisiko tapaus eskaloitunut tapon yritykseksi, mikäli uhri olisi ollut syntyperäinen suomalainen, ja olisi esimerkiksi sanallisesti pystynyt vastaamaan ja rauhoittelemaan tilannetta, vaikkakaan tiedossa ei ole uhrin suomen kielen taitoa. Tunnetusti Suomen alkoholikulttuuri on toisinaan sellaista, että tilanteet äityvät fyysisiksi tappeluiksi runsaan alkoholinkäytön vuoksi.⁸⁹ Googlaamalla sanan ”baaritappelu” saakin lähes 10 000 tulosta. Kenties tekijä ei aikoonut yrittää tappaa ketään sinä iltana, mutta uhrin tönäisy eskaloitui liian pitkälle tämän ihonvärin vuoksi. Näin on syytä olettaa, sillä tekijä huusi rasistisia ilmauksia uhria kohti useita kertoja. On myös pohdittava, miksi tekijällä oli ravintolassa mukanaan ampuma-ase, mikäli teko oli suunnittelemaan.

Ruotsin korkeimman oikeuden käsittelemässä tapauksessa tekijä syyllistyi yllyttämiseen kansanryhmää vastaan. Tämän tapauksen tuomiopäätelmä lienee herättänyt paljon keskustelua Ruotsissa, ja tapaus toimiikin hyvänä esimerkkinä sananvapauden vastuista. Moni kirjoittaa internettiin välinpitämättömiä kommentteja, ajattelematta sananvapauden vastuuta. Kyseinen kommentti oli kirjoitettu isossa poliitikiryhmässä, josta se oli levinnyt laajalle yleisölle. Tätä tapausta tutkiessa on pohdittava, olisiko tapaus edennyt edes kärjäoikeuteen, mikäli tekijä ei

⁸⁹ Ks. Helsingin uutiset: Baaritappelu osapuoli jouduttiin raudoittamaan painimalla - miehen seurassa ollut nainen iski hampaansa järjestyksenvalvojaan 2019; Etelä-Suomen Sanomat: Pahoinpitelyt ja baaritappelut työllistivät Hämeen poliisia Lahdessa ja Kärkölässä 2021.

olisi kommentissaan maininnut tekijän uskontoa, vaan kutsunut pelkästään tekijää paskiaiseksi, joka on luonnollinen reaktio raiskausepäilyyn.

Rasistisia tapauksia käsitellessä on myös pohdittava tuomioistuinten kohtaamaa painetta tehdä yhteiskunnallisesti tärkeitä päätöksiä. Kumpikin maa on murroksessa, jossa yhdenvertaisuudesta tullaan keskustelemaan ja käymään oikeustaisteluja vielä pitkään.

Yle julkaisi huhtikuussa 2022 artikkelin, jossa käsiteltiin tuomareiden työtaakkaa ja tuomareiden alanvaihdon harkintaa. Artikkelissa käsiteltiin myös tuomareihin kohdistuvaa epäasiallista käytöstä, jota tuomariliiton kyselyn mukaan yli 300 vastaajaa 604 vastaajasta kokee. Yli 200 vastaajaa on joutunut epäasiallisen vaikuttamisen kohteeksi, eli esimerkiksi mustamaalamisen, yksityisten tietojen levittämisen tai uhkailun kohteeksi.⁹⁰

Jo 2019 Yle on uutisoinut tuomareiden häirinnän ja painostamisen lisääntymisestä. Tuolloin osa tuomareista on joutunut huorittelun, huutamisen ja tappouhkauksien kohteeksi. Osalle on jopa lähetetty ulostetta ja tuhkaa postissa. Pelkästään tuomarit eivät joudu terrorin kohteeksi, vaan artikkelin mukaan heidän lapsiaankin saatetaan uhata. Tuomariliiton varapuheenjohtaja Minna Hällström onkin artikkelissa maininnut, miten tuomareiden kohtaama epäasiallinen käytös voi pahimmillaan vaikuttaa tuomareiden riippumattomuuteen ja heikentää oikeusvaltiota.⁹¹

6 Rangaistuksen koventaminen

6.1 Rangaistuksen koventaminen Suomen lainsäädännössä

Suomessa rangaistuksen mittaamista ja määräämistä käsitellään RL 6 luvun 5 §:ssä. RL 6:5.4:nessä koventamisperusteena määrätään rangaistuksen koventamisperusteista, jossa yksi rangaistuksen koventamisperusteista on rikoksen tekeminen rotuun, ihonväriin, syntyperään, kansalliseen tai etniseen alkuperään, uskontoon tai vakaumukseen, Suomen rikoslaisissa neljäs koventamisperuste on lisätty lakiin vuonna 2002, jolloin perusteena on pidetty rasistisen rikosmotiivin rikoksia normaalia moitittavampana, sillä ne kohdistuvat vähemmistöihin.⁹²

Rikoslain 6 luvun 5 §:ssä säädetään myös muista rangaistuksen koventamisperusteista, joita ovat rikollisen toiminnan suunnitelmallisuus (1. momentti), rikoksen tekeminen osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa (2. momentti), rikoksen tekeminen palkkiota vastaan (3. momentti) ja tekijän aikaisempi rikollisuus, mikäli aikaisemman ja uuden rikosten suhde on samankaltainen (5. momentti).

⁹⁰ Yle 2022c.

⁹¹ Yle 2019.

⁹² HE 44/2002 vp, 24.

Vuonna 2002 säädetyssä RL 5:4 momentissa on mainittu rangaistuksen koventamisperusteina rikoksen kohdentamisesta kansallisen rodullisen, etnisen tai muun sellaiseen kansanryhmään kuuluvaan henkilöön. Vuonna 2010 pykälän neljännettä momenttia säädettiin uudelleen, perustuen siihen, että oikeuskäytännössä koventamisperustetta ei juurikaan ole käytetty sen tulkinvaraisuuden vuoksi. Tulkinvaraisuuden vuoksi pykälän käsitteitä ”lausuntoja tai muita tiedonantoja” muokattiin muotoon ”tiedon, mielipiteen tai muun viestin”. Vuoden 2010 hallituksen esityksen perusteella rikoslain 6 luvun 5 §:n neljännettä artiklaa muutettiin sen nykyiseen muotoon, eli kattamaan koventamisperusteet rikoksissa rotuun, ihonväriin, syntyperään, kansalliseen tai etniseen alkuperään, uskontoon tai vakaumukseen.⁹³ Hallituksen esityksessä mainitaan myös EU:n puitepäätöksen edellyttävän rasististen vaikuttimien koskevan kaikkia alkuperästä riippumatta. Tällä tarkoitetaan sitä, että esimerkiksi tilanteessa, jossa valtaväestöön kuuluva asianajaja on ottanut rasistisen rikoksen uhrin tapauksen hoitaakseen, voi tämä joutua syrjinnän kohteeksi tapauksen hoitamisen vuoksi.⁹⁴

6.2 Rangaistuksen koventaminen Ruotsin lainsäädännössä

Ruotsin rikoslain (BrB) 3 luvun 29 kappaleen toisessa pykälässä on säädetty rangaistusta arvioidessa, että raskauttavana asianhaarana pidetään, mikäli rikoksen motiivina on ollut henkilön, ihmisryhmän, tai muun tällaisen henkilöryhmän loukkaaminen rodun, ihonvärin, kansallisen tai etnisen alkuperän, uskontunnustuksen, ... tai muun vastaava asia.⁹⁵ BrB 3 luvun 29 kappaleen toista pykälää on muokattu vuonna 2010 (SFS 2010:370), jolloin on säädetty rangaistuksen kovenemisesta siten, että rangaistukseen vaikuttaa teon häikäilemättömyys.⁹⁶ Alun perin Ruotsin rikoslakiin on lisätty kohta laittomasta syrjinnästä vuonna 1971, kun se liittyi YK:n rotusyrjinnän poistamista koskevaan kansainväliseen yleissopimukseen. Myöhemmin laissa kuitenkin huomattiin puutteita, sillä se ei koskenut lainkaan työmarkkinoita, eikä laki suojannut työmarkkinoilla tapahtuvalta syrjinnältä. Jälkikäteen työlainsäädäntöön on lisätty syrjinnän torjumista koskevia säädöksiä.⁹⁷

Ruotsissa hallituksen antama lakiehdotus Prop. 2020/21:72 (regeringens proposition) koskien Suomen vastaavaa HE 317/2010 on annettu vasta vuonna 2020, ja sen mukaisesti Ruotsi on liittynyt tietoverkkorikollisuutta koskevaan yleissopimukseen.⁹⁸

⁹³ HE 317/2010 vp, 37-39.

⁹⁴ HE 317/2010 vp, 38.

⁹⁵ BrB 3. Om påföljenda: 29 kap. 2 § 7. momentti: *om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning, könsöverskridande identitet eller uttryck eller annan liknande omständighet,*

⁹⁶ SFS 2010:370.

⁹⁷ Regeringskansliet: Dir. 1990:37.

⁹⁸ Prop. 2020/21:72, 48.

6.3 Rangaistusten koventamisella vaikutusta rikosten vähenemiseen?

Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin johdossa olevaa Tapio Lappi-Seppälää on haasteltu Ylen tekemässä jutussa rangaistuksen koventamisista. Lappi-Seppälä on maininnut, että rangaistuksen koventaminen ei useinkaan katkaise rikollisuusongelmia, vaan rangaistuksen koventaminen korvaa toimivia yhdyskuntaseuraamuksia huomommin toimivilla rangaistuksilla. Hän sanookin, että vaikka rangaistuksen koventamisilla on omat vaikutuksensa, on kovennusten tuoma teho pieni. Tutkimusten mukaan yhdyskuntaseuraamukset ovat tehokkaampia rangaistuksia kuin ehdottomat vankeusrangaistukset.⁹⁹

Lappi-Seppälän ym. mukaan yhteiskunnissa, joissa on lievä rangaistustaso, ovat usein hyvinvointivaltioita, joissa ihmisten luottamus valtion instituutteihin. Tällaisissa valtioissa, kuten esimerkiksi Suomi ja Ruotsi, eri sosiaaliset väestöryhmät eivät ole niin räikeästi toisistaan erossa, eivätkä täten toisiaan vastaan. Tämä myös vähentää poliittisia ääri liikkeitä, vaikka toki niitäkin Suomessa ja Ruotsissa on.¹⁰⁰

7 Suomen ja Ruotsin oikeustapauksia kiihottamisesta kansanryhmää vastaan

7.1 KKO 2012:58

Korkein oikeus on käsitellyt tapausta koskien uskonrauhan rikkomista ja kiihottamista kansanryhmää vastaan. Tekijä A oli julkaissut omalla sivustollaan kirjoituksia islamin uskoa ja somaleita vastaan, joissa A oli herjannut ja häpäissyt loukkaamalla islaminuskoisia. Tekijä oli muun muassa kirjoittanut islamin uskon kannattavan pedofiliaa ja sen pyhän hahmon olevan pedofiili. Syyttäjän mukaan kirjoitus loukkasi muslimien uskontoa eikä ollut uskonrauhan mukainen. Uskonrauhan lisäksi syyttäjä katsoi A:n syyllistyneen kiihottamiseen kansanryhmää vastaan, sillä A oli todennut tietyistä maista tulevilla maahanmuuttajilla olevan tiettyjä piirteitä, kuten ryöstely ja verorahoilla loisiminen. A oli maininnut tekstissään, että ei kirjoita asioita faktana, mutta syyttäjän mielestä teksti oli solvaavaa ja ihmisarvoa loukkaavaa. Syyttäjä vaati lisäksi, että A:n kirjoitukset poistetaan yleisön saatavilta.

Käräjäoikeudessa A kiisti syytteet häntä vastaan, ja vetosi siihen, ettei tosiasioiden lausuminen voi olla loukkaavaa. A:n mukaan islaminuskon pyhä hahmo ei ole immuuni kritiikille, ja kertoi kirjoituksensa olevan parodiaa. Käräjäoikeus pohti tapauksessa sananvapautta, ja tuomitsi A:n uskonrauhan rikkomisesta. Käräjäoikeus katsoi, että A:n kirjoitus oli suvaitsematon ja se häpäisi islaminuskon pyhiä arvoja. Syytteet koskien kiihottamista kansanryhmää vastaan

⁹⁹ Yle.fi 2016.

¹⁰⁰ Lappi-Seppälä ym. 2009, 85-86.

käräjäoikeus hylkäsi. A tuomittiin 30 päiväsakkoon ja määräsi kirjoituksesta poistettavan tiettyjä osia

Sekä syyttäjä että tekijä valittivat päätöksistä hovioikeuteen, joka pohti poliittisen keskustelun vapautta ja yhteiskunnallisten ongelmien kritikoimista, huolimatta siitä, että ne loukkasivat vähemmistöjä. Tuomiossaan hovioikeus piti uskonrauhan rikkomisen osalta tuomion samana, mutta vähensi poistettavan tekstin määrää. Hovioikeuden päätöksen jälkeen niin syyttäjä, kuin A:kin valittivat päätöksestä korkeimpaan oikeuteen. Syyttäjä vaati edelleen tekijälle tuomiota kiihottamisesta kansanryhmää vastaan ja A kaikkien syytteiden hylkäämistä.

Korkein oikeus pohti tuomiossaan EIT:n käsittelemää tapausta koskien maahanmuuttoon liittyvää poliittista keskustelua. EIT tuomitsi tietynlaisen poliittisen kritikoinnin muukalaisvihana ja rasistisena syrjintänä, sillä poliitikkojen käyttämät ilmaisut ja lausumat voivat ylläpitää suvaitsemattomuutta. Korkein oikeus piti hovioikeuden tuomion sellaisenaan uskonrauhan osalta, ja tuomitsi A:n syyttäjän vaatimusten mukaisesti myös kiihottamisesta kansanryhmää vastaan. Korkein oikeus katsoi, että A oli kirjoituksissaan panetellut ja herjannut vähemmistöjä siten, että korkein oikeus tulkitse sen vihapuheeksi. Lopullisena tuomiona A sai uskonrauhan rikkomisesta ja kiihottamisesta kansanryhmää vastaan 50 päiväsakkoa ja tiettyjen osien poistamisen tekstistään.

7.2 KKO 2019:29

Suomessa toinen korkeimman oikeuden käsittelemä tapaus KKO 2019:29 koskee törkeää kuolemantuottamista ja pahoinpitelyä. Tapaus sai paljon julkisuutta sen tapahtumavuonna 2015, jolloin uusnatsistiseen järjestöön kuuluneet jäsenet liputtivat Helsingin Asema-aukiolla ideologiansa puolesta.¹⁰¹

Ulkopuolinen uhri oli sylkäissyt maahan järjestön jäsenien edessä, jonka jälkeen tekijä J löi uhria kasvoihin ja potkaisu uhria jalkapohjalla rintaan, jonka seurauksena uhri kaatui selälleen ja iski päänsä asfalttiin. Uhri oli saanut kallonsisäisiä vammoja, ja myöhemmin kuoli. Hovioikeus tuomitsi J:n pahoinpitelystä ja törkeästä kuolemantuottamuksesta ehdolliseen vankeusrangaistukseen ja yhdyskuntapalveluun. Syyttäjä valitti tuomiosta, ja vaati tekijälle ehdottomaa vankeutta ja rangaistuksen koventamista.

Korkein oikeus pohti tapauksessa J:n potkaisun kovuutta ja yllättävyyttä, sekä uhrin humalatiilaa, joka osaltaan vaikutti hänen kaatumiseensa. Korkein oikeus käsittely myös uhrin vammojen aiheutumista. Lääketieteellisen selvityksen mukaan ei ole pystytty määrittelemään mitkä vammat aiheutuivat J:n lyönnistä, ja mitkä uhrin pään lyömisestä maahan. Korkeimman

¹⁰¹ Surakka 2018.

oikeuden tietojen mukaan J oli yrittänyt haastaa riitaa muidenkin läsnäolleiden kanssa, ja oli lopulta valinnut uhrin satunnaisesti ihmisjoukosta uhrin sylkäistä.

Vaikka korkein oikeus katsoi J:n olevan piittaamaton ja välipitämätön uhrin hengestä, ja totesi päähän kohdistuvan iskun olleen vakava ja moitittava rikos, ei se muuttanut hovioikeuden tuomiota.

7.3 Ruotsin korkeimman oikeuden päätös B29-99

Ruotsissa korkeimman oikeuden päätökset löytyvät Ruotsin tuomioistuimen sivujen tietokannasta.¹⁰² Tietokannassa on yhteensä kuusi korkeimman oikeuden päätöstä, jotka käsittelevät kiihottamista kansanryhmää vastaan (ruots. yllyttäminen kansanryhmää vastaan). Tapaukset sijoittuvat vuosiin 2000-2020.

Tapaus B29-99 käsittelee vuonna 1997 Uumajan yliopistossa pidettyä luentoa, jonka aiheena oli mitä natsit haluavat? Luennoitsija oli kutsunut vieraillevan luennoitsija D:n luennolle, jonka puheen aikana hän oli tunnustanut kansallissosialistista ideologiaa, rotutietoista liikettä ja muita samankaltaisia näkemyksiä. D esimerkiksi kannatti holokaustin tapahtumista ja muita toisen maailman sodan aikana tapahtuneita etnisten ryhmien tuhoamisia. Lisäksi D oli puhunut rotujen sekoittumisesta maahanmuuton vuoksi ja hänen mukaansa maahanmuutto uhkasi valkoisen rodun olemassaoloa.

Hovioikeus pohti, johtavatko D:n lausumat rikosoikeudelliseen vastuuseen. Se kuitenkin katsoi, että sen aikaisen ilmaisunvapautta koskevan lain mukaan kumpikin luennoitsija oli vastuussa yllytyksestä etnistä ryhmää kohtaan ja heidät tuomittiin 2 kuukauden vankeusrangaistukseen. Luennon alkuperäinen luennoitsija tuomittiin myös, sillä hän oli hyväksynyt ja antanut D:n luennoida.

Kumpikin luennoitsija hakivat korkeimmalta oikeudelta valituslupaa ja syytteiden hylkäämistä. Korkein oikeus pohti valitusluvan antamista sananvapauslain kannalta, jonka mukaisesti jokaisella Ruotsin kansalaisella on oikeus julkisiin mielipiteisiin, tunteisiin ja tiedonantoon mistä tahansa aiheesta, sillä sananvapauden tarkoituksena on turvata vapaa mielipiteen vaihto. Lisäksi luentohetkellä voimassa olleen ilmaisunvapauslain mukaisesti Ruotsin kansalaisilla on oikeus välittää ja julkaista tietoa. D:n mukaan luennon tarkoituksena oli tiedottaa kansallissosialismista ja tehdä siitä tallenne, jota voitaisiin jakaa kansallissosialistisilla sivustoilla.

¹⁰² Sveriges Domstolar.

Korkein oikeus arvioi sananvapautta, mielipiteen vaihdon turvaamista sekä tiedonvälityksen laajaa vapautta, ja tarkasteli luennon kuvaamisen ja sen jakamisen oikeutta, sillä luentoa kuunteleville ei ollut kerrottu sen nauhoittamisesta. Lopulta korkein oikeus jätti valitusluvan myöntämättä, ja hovioikeuden tuomio jäi voimaan.

Neljä seuraavaa tapausta (B1050-05, B119-06, B2673-06 ja B2115-06) on annettu vuosina 2005-2007, ja ne käsittelevät yllyttämistä homoseksuaaleja vastaan. Koska tässä työssä keskitytään rasistisiin viharikoksiin, ei tapauksia käsitellä tätä enempää.

Viimeisin tapaus (B5987-19) vuodelta 2020 koski poliittisessa Facebook-ryhmässä jaettua kommenttia. Tapausta on käsitelty luvussa 5.2.

7.4 Yhteenveto korkeimpien oikeuksien päätöksistä

Kuten aiemmissa kappaleissa käsitellyistä tapauksista huomaa, on kyseisiä rikoksia käsitelty suhteellisen vähän maiden korkeimmissa oikeuksissa. Maiden muut oikeusasteet ovat kuitenkin käsitelleet lukuisia tapauksia koskien kiihottamista kansanryhmää vastaan (ruots. yllyttäminen).

Kummassakin maassa korkein oikeus on käsitellyt suhteellisen vähän tapauksia koskien kiihottamista kansanryhmää vastaan. Suomen ja Ruotsin korkeimmilla oikeuksilla on kuitenkin selkeästi yhteneväinen linja päätöksissään ja lakien samankaltaisuuden vuoksi niiden käsittely on ollut eri oikeusasteissa yhteneväistä.

8 Vertailu Suomen ja Ruotsin viharikostilastoista

Ruotsissa tilastoja on seurattu ainakin vuodesta 2008, ja työssä tarkastellaan tilastoja siitä alkaen.¹⁰³ Suomen poliisiammattikorkeakoulun tekemän selvityksen mukaisesti Suomen tilastoissa viharikoksiksi lasketaan ne rikokset, jotka on tehty henkilöä tai ihmisryhmää tai heidän omaisuuttaan kohtaan, taustalla olevien ennakkoluulojen tai vihamielisyyden vuoksi. Ennakkoluulot tai vihamielisyydet viharikoksien taustalla koskevat uhrin etnistä tai kansallista taustaa, uskontoa, vakaumusta, seksuaalista suuntautumista, sukupuoli-identiteettiä, vammaisuutta, tai näiden ilmaisua kohtaan.¹⁰⁴ Näissä tilastoissa Ruotsin rikosten ehkäisyn neuvoston (Brottsförebyggande rådet, BRÅ) sivustojen mukaisesti tilastojen viharikokset liittyvät henkilön tai ihmisryhmän rotuun, ihonväriin, etniseen taustaan, seksuaaliseen suuntautumiseen, transsukupuoliseen identiteettiin tai näiden ilmaisuun.¹⁰⁵

¹⁰³ Brå: Hatbrottsstatistik 2022.

¹⁰⁴ Rauta 2021, 3.

¹⁰⁵ Brå: Hatbrottsstatistik 2022.

Vuosien 2011-2020 aikana Suomen poliisi on vastaanottanut vuosittain 732-1250 rikosilmoitusta viharikosepäilyistä. Vuoden 2015 pakolaiskriisin aikana viharikosilmoituksissa on ollut kasvu-
piikki, joka on vuoteen 2020 mennessä jo palannut pikkuhiljaa ennalleen.¹⁰⁶ Ruotsissa tilastojen
mukaan vuosina 2011-2020 on ilmoitettu 3609-4865 rikosilmoitusta koskien viharikosepäilyä.¹⁰⁷
Kuten Suomessa, myös Ruotsissakin vuoden 2015 pakolaiskriisi nosti viharikosilmoituksiin piikin.
Suomessa maahanmuuttajien riski joutua pahoinpitelyn uhriksi on vuosina 2010 ja 2011 ollut
kaksi ja puoli -kertainen kantaväestöön verrattuna. Myös maahanmuuttajaryhmissä on eroa uh-
riksi joutumisessa, sillä Lähi-idästä ja Afrikasta tulleilla maahanmuuttajilla oli yli viisi ja puoli
-kertainen riski joutua pahoinpitelyn uhriksi, verrattuna kantaväestöön.¹⁰⁸

Tutkimuksessa on otettava huomioon se, että on mahdotonta arvioida viharikosten todellista
määrää, sillä moni viharikos jää ilmoittamatta. Suomessa Rikosuhripäivystys ja Uskontojen yh-
teistyöjärjestö USKOT-foorumi ry on tutkinut uhrien kokemuksia viharikoksista Suomessa vuo-
sina 2014-2018. Tutkimuksessa tarkasteltiin 106 vastausta. Näistä vastanneista vain 15 teki ri-
kosilmoituksen, joista suurin osa oli luokiteltu päärikokseksi, kuin viharikokseksi. Tut-
kimuksen mukaan yleisin syy ilmoittamatta jättämiselle oli epäluottamus poliisiin ja poliisin
oletettu suhtautuminen vähemmistöihin.¹⁰⁹ Kyseisen tutkimuksen perusteella vain alle 15 % ta-
pahtuneista viharikoksista ilmoitettiin poliisille.

BRÅ:n vuonna 2021 julkaistu selvitys viharikostilastoista ja rikosilmoituksista kertoo myös, että
suurinta osaa viharikoksista ei ilmoiteta poliisille, eivätkä ne siten näy tilastoissa. Ilmoittamat-
tomuuden lisäksi rikosilmoituksen määrittely vaikuttaa viharikostilastoihin, sillä osaa ilmoite-
tuista rikoksista, esimerkiksi pahoinpitelyitä, ei välttämättä määritellä viharikokseksi, vaikka
teon taustalla olisikin rasistinen tai muu vihamielinen motiivi. Näin ollen nämäkään rikokset
eivät näy tilastoissa, ja täten vääristävät tilastoja.¹¹⁰ Suomalaisen tutkimuksen mukaan tilas-
toihin vaikuttaa rikosilmoitusta käsittelevän rikostutkijan aktiivisuus, sillä huomattava osa ri-
koksista, joissa on taustalla rasistinen motiivi, jäävät tilastoimatta rasimitapauksiksi.¹¹¹ Sellai-
nen rikollisuus, joka ei ikinä tule poliisin tai muiden viranomaisten tietoon, kutsutaan piilorik-
ollisuudeksi. Esimerkiksi Helsingin yliopiston kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutissa on
tehty uhritutkimuksia, joiden tarkoituksena on selvittää piilorikollisuuden määrää.¹¹² Piilorikol-
lisuutta ovat havaitsematta jääneet rikokset, poliisille ilmoittamatta jätetyt rikokset ja ei-ri-
koksina rekisteröidyt tapaukset.¹¹³

¹⁰⁶ Rauta 2021, 3.

¹⁰⁷ Brottsförebyggande rådet 2022.

¹⁰⁸ Rikollisuustilanne 2018, 192.

¹⁰⁹ Rikosuhripäivystys, 4-14.

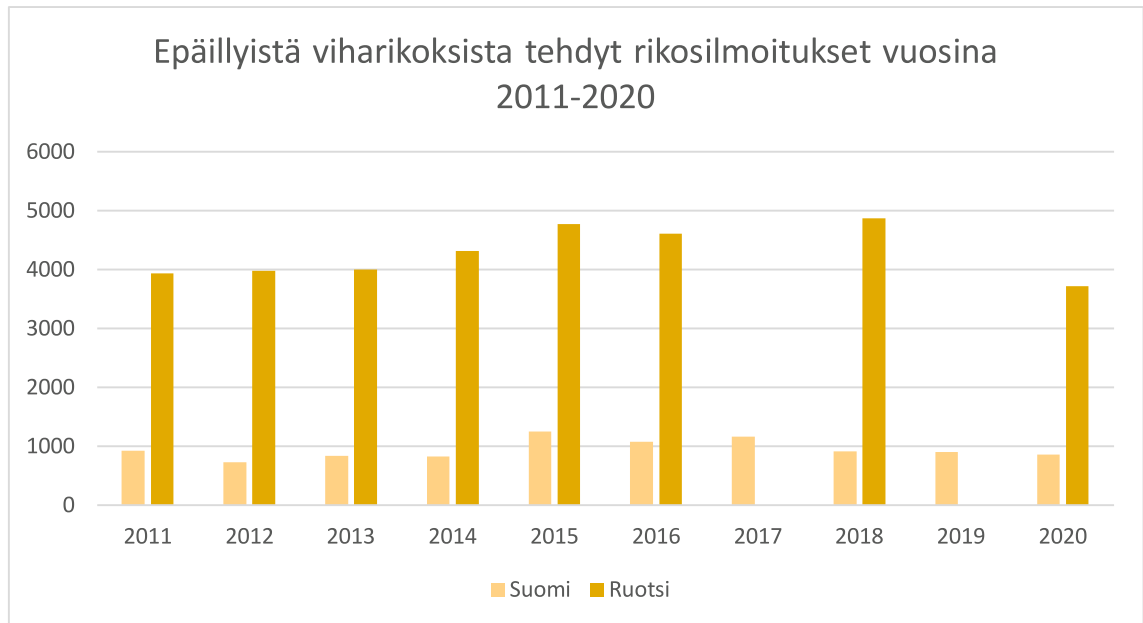
¹¹⁰ Brottsförebyggande rådet 2021. Polisanmälda hatbrott, 14.

¹¹¹ Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia, 80.

¹¹² Helsingin yliopisto, Kansallinen rikosuhritutkimus.

¹¹³ Tilastokeskus 1983, 10.

Suomessa vuonna 2020 viharikoksia koskevista rikosilmoituksista 75,8 % johtui etnisestä/kansallisesta taustasta. 12,7 % koski uskontoa, 8 % koski LGBTI+-taustaisia henkilöitä ja loput 3,5 % vammaisia henkilöitä.¹¹⁴ Ruotsissa vuonna 2020 yli puolet, 55 %, viharikosepäilyistä koski muukalaisvihaa eli rasismia. 17 % uskonnollisia ryhmiä, 15 % rikosilmoituksista oli määrittelemättömiä ja 13 % koski LGBTI+-taustaisia henkilöitä.¹¹⁵

Kuvio 1: Epäillyistä viharikoksista tehdyt rikosilmoitukset vuosina 2011-2020.¹¹⁶

Kuten yllä olevasta kuviosta 1 on havaittavissa, on Ruotsissa tehty vuosittain keskimäärin neljä kertaa enemmän ilmoituksia epäillyistä viharikoksista. On kuitenkin huomioitava, että kyseessä on pelkkien rikosilmoitusten määrä, eikä uhrien ilmoittamatta jättämistä viharikoksista ole tarkempaa tietoa. Tilastoja tarkastellessa on myös otettava huomioon maiden väkiluvut, sillä Ruotsin ja Suomen väkiluvussa on iso ero. Suomessa väkiluku on vuonna 2019 ollut 5,5 miljoonaa ihmistä, kun taas Ruotsissa samainen luku on vuonna 2019 ollut 10,2 miljoonaa ihmistä.¹¹⁷

Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö ETYJ kerää 42 järjestöön kuuluvalta maalta viharikostietoja, joista selviää rikosilmoitusten määrien lisäksi syytettyjen ja tuomittujen määrät. Suomessa tiedot julkaistaan vuosittain, ja Ruotsissa joka toinen vuosi. Suomesta tietoja on saatavilla vuodesta 2017 vuoteen 2020, ja Ruotsissa vuosilta 2016, 2018 ja 2020, tosin Ruotsista ei ole ilmoitettu tuomittujen määriä minään vuosista.¹¹⁸

¹¹⁴ Rauta 2021, 11.

¹¹⁵ Brottsförebyggande rådet 2022.

¹¹⁶ Brottsförebyggande rådet 2022. Ruotsin tilastoissa ei ollut tietoa vuosilta 2017 ja 2019.

¹¹⁷ Tilastokeskus 2019.

¹¹⁸ ODIHR, Hate crime reporting.

Taulukko 1: Suomen poliisin kirjaamat viharikokset, syytetyt ja tuomitut¹¹⁹

Vuosi	Poliisin kirjaamat viharikokset	Syytetyt	Tuomitut
2020	1177	48	42
2019	900	22	17
2018	880	55	21
2017	1497	63	37

Ensimmäisestä taulukosta, joka kertoo Suomen tietoja viharikostilastoista, on nähtävissä, että syytettyjen määrä korreloi poliisin kirjaamien viharikosten kanssa. Myös syytettyjen ja tuomittujen määrät korreloivat keskenään, tosin vuonna 2020 lähes 90 % syytetyistä on myös tuomittu, kun taas aiempina vuosina tuomittujen määrä on ollut huomattavasti pienempi. Poliisin kirjaamista viharikoksista keskimäärin 2-6 % johtaa syytteeseen.

Taulukko 2: Ruotsin poliisin kirjaamat viharikokset, syytetyt ja tuomitut¹²⁰

Vuosi	Poliisin kirjaamat viharikokset	Syytetyt	Tuomitut
2020	3150	334	N/A
2018	5858	218	N/A
2016	4862	257	N/A

Ruotsin ilmoittamat tiedot ovat huomattavasti Suomen tietoja suppeammat, mutta vuonna 2020 10 % viharikosilmoituksista on johtanut tekijän syytteeseen nostamiseen, mutta aiempina vuosina luvut ovat Suomen kanssa samankaltaisia, noin 4-6 % välillä. Ruotsissa tuomittujen määrää ei ilmoiteta, joten niitä ei voida analysoida.

¹¹⁹ ODIHR, Hate crime reporting, Finland.

¹²⁰ ODIHR, Hate crime reporting, Sweden.

Uudempien tilastojen vielä puuttuessa, on vain arvailtava aikaisempien tilastojen valossa. Eri-tyisesti Ruotsin syytettyjen määrä on kasvanut prosentuaalisesti vuodesta 2018 vuoteen 2020 verrattuna, ja mikäli se jatkaa kasvuaan, on vuonna 2021 syytettyjen määrä edellistä korkeampi. On vaikea arvioida poliisin kirjaamien viharikosten määrää, sillä ne ovat Ruotsissa pysyneet jo vuosia samalla tasolla, vaihdellen noin tuhannella suuntaan ja toiseen. Suomessa viharikosten määrä on pysynyt maltillisemmin samalla tasolla, vaihdellen noin viidelläsadalla.

9 Yhteenveto ja loppupäätelmät

Jo johdannossa siteeratun YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallista julistuksen mukaan jokaisella on oikeus yhdenvertaiseen kohteluun, ja kaikkien on ennaltaehkäistävä rasistista ja syrjivää toimintaa.

Huolimatta siitä, että rasismia pyritään kitkemään erilaisilla työssä läpi käydyillä lailla ja säädöksillä, on huomattava, että ne eivät todellisuudessa auta kitkemään rasismia kovinkaan tehokkaasti. Vaikka Suomessa rasistisissa viharikoksissa on käytössä rangaistuksen koventaminen rikoslain 6 luvun 5 §:n 4. momentin mukaisesti, ei sitä ole käytetty kovinkaan tehokkaasti. Vuoteen 2010 mennessä korkein oikeus ei ollut käsitellyt yhtään ennakkotapausta kiihottamisrikoksista.¹²¹ Hallituksen esitys vuodelta 2010 muutti käytäntöä sen verran, että rangaistuksen koventamista rasistisesta motiivista pystyttiin ylipäätään käsittelemään muissakin kuin kiihottamisrikoksissa. Toukokuuhun 2022 mennessä Suomen korkein oikeus on käsitellyt kahta kiihottamisrikosta.

Tutkimuksessa selvisi jo tutkimuksen alussa mainittu hypoteesi siitä, että maiden lainsäädäntö ei merkittävästi eroa toisistaan. Tähän vaikuttaa kummankin maan kuuluminen Euroopan unioniin ja muihin samoihin kansainvälisiin sopimuksiin. Euroopan unioni säätelee jäsenmaidensa lakeja monin eri tavoin direktiiveillä ja muilla säädöksillä.

Maiden ennakkopäätöksistä voidaan todeta, että kuten maiden lainsäädäntö, ovat ennakkopäätöksetkin hyvin samassa linjassa keskenään. Kummankin maan korkein oikeus on käsitellyt yhtä vähäisesti rasistisen motiivin rikoksia, joskin on odotettavissa, että tämä tulee tulevaisuudessa muuttumaan. Suomen korkeimman oikeuden päätös lakkauttaa kansallissosialistinen Pohjoismainen Vastarintaliike on selkeä askel yhdenvertaisempaan tulevaisuuteen.

Jatkotutkimuksena tähän tutkimukseen voitaisiin esimerkiksi tutkia laajemmin EU-maiden ja unionin ulkopuolisten maiden tilannetta viharikosten osalta. Jatkotutkimuksena voisi myös käsitellä laajemmin sitä, miten rikollisuutta voitaisiin vähentää ja tutkia sitä, millä tavoin se

¹²¹ HE 317/2010 vp, 6-7.

olisi kaiken tehokkainta. Rikollisuutta ei pystytä ikinä poistamaan täysin, mutta minkälaisia tehokkaita keinoja löytyy vähentämiseksi?

Lähteet

Kirjallisuus ja artikkelit

Aarnio, A. & Uusitupa, T. 2002. Oikeusvaltio. Talentum.

Ahvio, J. 2018. Sananvapaus uhattuna Suomessa - Vihapuhe, ihmisoikeudet ja media. Kuva ja sana.

Bengt, B. 1990. United Nations. Suomalainen tiedeakatemia.

Eddo-Lodge, R. 2017. Miksi en enää puhu valkoisille rasismista. Gummerus Kustannus Oy.

Hirvelä, P. & Heikkilä, S. 2017. Ihmisoikeudet - Käsikirja EIT:n oikeuskäytäntöön. Alma Talent Oy.

Hirvonen, A. 2011. Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Siena: Palazzo Pubblico.

Husa, J., Mutanen, A. K., & Pohjolainen, T. 2008. Kirjoitetaan juridiikkaa: ohjeita oikeustieteellisten kirjallisten töiden laatijoille. Talentum.

Jasinsjaka-Lahti, I., Liebkind, K., & Vesala, T. 2002. Rasismi ja syrjintä Suomessa - Maahanmuuttajien kokemuksia. Gaudeamus.

Kuosma, T. 2015. Sananvapaus: demokratian peruspilari. Espoo: Livres 'Belles-Lettres'.

Lappi-Seppälä, T., Hakamies, K., Koskinen, P. & Majanen, M. 2009. Rikosoikeus. Sanoma Pro Oy.

Leppänen, K. 2015. Yhdenvertaisuus työelämässä. Talentum Media: Lakimiesliiton Kustannus cop.

Makkonen, K. 1998. Luentoja yleisestä oikeustieteestä. Helsingin yliopisto.

Melander, S. 2015. EU-rikosoikeus. Helsinki: Talentum.

Neuvonen, R. 2018. Sananvapauden historia Suomessa. Gaudeamus Oy.

Niemi-Kiesiläinen, J., Honkatukia, P., Karma, H. & Ruuskanen, M. 2006. Oikeuden tekstit diskursseina. Gummerus Kirjapaino Oy.

Rowland, S. 2006. The Inner Life of a Rational Agent: In Defense of Philosophical Behaviourism. Edinburgh University Press.

Rutherford, A. 2020. Vastaväitteitä rasisteille - Ihmisrotujen historia, tiede ja todellisuus. Weidenfeld & Nicolson.

Uschanov, T. 2016. Vangin Dilemma. Long Play.

Utriainen, T. 1992. Rikosten rangaistukset ja muut seuraamukset. Lakimiesliiton Kustannus.

Vass, T. 2006. YK-opas - Mihin YK:ta tarvitaan? Suomen YK-liitto.

Vuorela, M. 2021. Autonomian ajan rikos ja rangaistus oikeustilaston valossa: tutkimus rikollisuuden ja rangaistuskäytännön kehityksestä Suomessa ja muissa Pohjoismaissa vuosina 1809-1917. Helsingin yliopisto.

Virallislähteet

EU/2008/913/YOS. Puitepäättös rasismien ja muukalaisvihasta tiettyjen muotojen ja ilmaisujen torjumisesta rikosoikeudellisin keinoin. Euroopan unionin virallinen lehti 28.11.2008. Viitattu 20.1.2022. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/LSU/?uri=celex:32008F0913>

HE 44/2002. Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi. Viitattu 10.2.2022. <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiat&docid=he+44/2002>

HE 317/2010, Hallituksen esitys Eduskunnalle Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskevan yleissopimuksen lisäpöytäkirjan, joka koskee tietojärjestelmien välityksellä tehtyjen luonteeltaan rasististen ja muukalaisvihamielisten tekojen kriminalisointia, hyväksymisestä ja laiksi sen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta sekä laeiksi rikoslain ja tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta annetun lain 15 §:n muuttamisesta. Viitattu 10.2.2022. <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2010/20100317.pdf>

Regeringens proposition 2020/21:72. Sveriges tillträde till Europarådets konvention om it-relaterad brottslighet. Viitattu 10.2.2022. <https://data.riksdagen.se/fil/ECDCEE0A-DF62-4432-AC61-EBBE4190DCEO>

Regenigskansliet: Kommittédirektiv. Dir. 1990:37. Viitattu 10.2.2022. https://rkrattsba-ser.gov.se/dir?fritext=hets+mot+folkgrupp&sort=desc&post_id=20

Svensk författningssamling, 2010. SFS 2010:370. Viitattu 10.2.2022. https://www.lagboken.se/Lagboken/start/straffratt/brottsbalk-1962700/d_630226-sfs-2010_370-lag-om-andring-i-brottsbalken

Högsta Domstolens Dom, 2021. B5987-19. <https://www.domstol.se/globalassets/filer/domstol/hogstodomstolen/avgoranden/2020/b-5987-19.pdf>

Muut lähteet

Afonbladet.se, 2020. Nordfront-utgivare döms för hets mots folkgrupp. <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/866RGQ/nordfront-utgivare-doms-for-hets-mot-folkgrupp>

Brottsförebyggande rådet 2022. Hatbrottsstatistik 2008-2018. Viitattu 21.1.2022. <https://bra.se/statistik/statistiska-undersokningar/hatbrottsstatistik/hatbrottsstatistik-2008-2018.html>

Brottsförebyggande rådet, 2020. https://bra.se/download/18.1f8c9903175f8b2aa707b8/1606464241908/2020_14_Sjalvrapporterad_utsatthet_for_hatbrott.pdf

Brottsförebyggande rådet, 2021. Polisanmälda hatbrott. [https://bra.se/download/18.79079f9d17cc01fce501ad6/1638968596572/2021_17_Polisanmalda_hatbrott_2020.pdf#_utma=1.1605398345.1645006775.1645006775.1645006775.1&_utmb=1.2.10.1645006775&_utmc=1&_utmz=1.1645006775.1.1.utmcsr=google%7Cutmccn=\(organic\)%7Cutmcmd=organic%7Cutmctr=\(not%20provided\)&_utmv=-&_utmik=128432908](https://bra.se/download/18.79079f9d17cc01fce501ad6/1638968596572/2021_17_Polisanmalda_hatbrott_2020.pdf#_utma=1.1605398345.1645006775.1645006775.1645006775.1&_utmb=1.2.10.1645006775&_utmc=1&_utmz=1.1645006775.1.1.utmcsr=google%7Cutmccn=(organic)%7Cutmcmd=organic%7Cutmctr=(not%20provided)&_utmv=-&_utmik=128432908)

Brottsförebyggande rådet, 2022. Hatbrottsstatistik 2022. Viitattu 24.2.2022. <https://bra.se/statistik/statistiska-undersokningar/hatbrottsstatistik/hatbrottsstatistik-2008-2018.html>

Collins, C 2018. What Is Privilege, Really? Learning For Justice. Viitattu 24.2.2022. <https://www.learningforjustice.org/magazine/fall-2018/what-is-white-privilege-really>

Eduskunta. Kansainvälinen oikeus. Viitattu 30.3.2022. <https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/kv-jarjestot/kansainvalisen-oikeuden-tie-topaketti/Sivut/Kansainvalinen-oikeus.aspx>

Eduskunta.fi. 2021. Ruotsi - oikeudellisia tiedonlähteitä. Viitattu 12.4.2022. https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/ulkomainen_oikeus/Sivut/Ruotsi.aspx

Elinkeinoelämän valtuuskunta, 2021. EVA: Kuinka tasa-arvoisia tai eriarvoisia suomalaiset ovat eri asioissa (%). Viitattu 15.3.2022 <https://www.eva.fi/blog/2021/04/07/tasa-arvo-toteutuu-hyvin/>

Etelä-Suomen Sanomat, 2021. Pahoinpitelyt ja baaritappelut työllistivät Hämeen poliisia Lahdessa ja Kärkölässä. <https://www.ess.fi/paikalliset/4234899>

European Union Agency for Fundamental Rights, 2018. Euroopan syrjinnänvastaisen oikeuden käsikirja. https://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_non_discr_law_FIN.pdf

European Union Agency for Fundamental Rights, 2018. Tummaihoisena EU:ssa. Viitattu 30.3.2022. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2019-being-black-in-the-eu-summary_fi.pdf

Expressen.se, 2019. Markus Larsson döms för artiklar i Nordfront. <https://www.expressen.se/nyheter/markus-larsson-doms-for-artiklar-i-nordfront/>

FEM-R. Sanasto. Viitattu 24.2.2022 <https://www.fem-r.fi/sanasto/>

Helsingin uutiset, 2019. Baaritappelun osapuoli jouduttiin raudoittamaan painimalla - miehen seurassa ollut nainen iski hampaansa järjestyksenvalvojaan. <https://www.helsingin uutiset.fi/paikalliset/1251450>

Helsingin yliopisto, Kansallinen rikosuhritutkimus <https://researchportal.helsinki.fi/fi/projects/kansallinen-rikosuhritutkimus-kansallinen-turvallisuuskysely>

Ihmisoikeuskeskus. Perus- ja ihmisoikeudet Euroopan unionissa, dia 8. Viitattu 24.2.2022. https://bin.yhdistysavain.fi/1586428/8ZhPYiCoFaz1FGzZu21Y0V5wVn/Perus-%20ja%20ihmisoikeudet%20Euroopan%20unionissa_11102016_small.pdf

Kostamo, K. 2020. Käyttäytymistieteelliset teoriat ja laadulliset menetelmät interventioiden tukena. Viitattu 16.2.2022. <https://journal.fi/sla/article/view/97589?acceptCookies=1>

Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti: Rikollisuustilanne 2018. Helsingin yliopisto, katsauksia 36/2019.

Lagen.nu: Juridisk metod. Viitattu 22.2.2022. <https://lagen.nu/om/rattskallor>

Lagen.nu: Rättskällelära. Viitattu 22.2.2022. <https://lagen.nu/om/rattskallor>

Mannerheimin lastensuojeluliitto. 502. Mitä rasismi on? Viitattu 13.3.2022. <https://www.mll.fi/tehtavat/mita-rasismi-kokemukseni-rasismista-rasismi-ja-vihapuhe/>

Oikeusministeriö, 2017. Yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys (video 1): Mitä ne tarkoittavat? https://www.youtube.com/watch?v=whZaFz_8NRM

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 2014. Tutkimuksia 265 - Maahanmuuttajat rikosten uhreina ja tekijöinä. Hakapaino Oy.

OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights. Hate crime reporting, Viitattu 26.4.2022. <https://hatecrime.osce.org/index.php/finland>

OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights. Hate crime reporting. Viitattu 26.4.2022. <https://hatecrime.osce.org/sweden>

Poliisi.fi 2020. Viharikokset. Viitattu 21.1.2022. <https://poliisi.fi/viharikokset>

Polisen.se 2019. Hatbrott - lagar och fakta. Viitattu 21.1.2022. <https://polisen.se/lagar-och-regler/lagar-och-fakta-om-brott/hatbrott/>

Punainen risti 2021. Mitä rasismi on? Viitattu 21.1.2022. <https://www.punainenristi.fi/tyomme/rasisminvastainen-toiminta/mita-rasismi-on/>

Rauta, J. 2021. Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2020. Poliisiammattikorkeakoulun katsauksia 19/2021. Viitattu 21.1.2022. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/506683/POLAMK_Katsauksia19.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Regeringskansliet, 2014. Näin Ruotsia hallitaan. Viitattu 24.2.2022. <https://www.regeringen.se/contentassets/6cf4d079f4294037978a3b25496b00fb/utan-om-slag/finska.pdf>

Regeringskansliet. Regeringskansliets rättsdatabaser. Viitattu 21.1.2022-27.4.2022. <https://rkrattsbaser.gov.se/sfsr>

Repo, J. & Ruuskanen, M. Suomen historia: Suomi on ruotsalainen, venäläinen ja suomalainen. <https://edugo.fi/course/view.php?id=9169>

Rikosuhripäivystys. Uhrien kokemuksia viharikoksista Suomessa vuosina 2014-2018. Viitattu 15.3.2022. <https://www.riku.fi/binary/file/-/id/79/rid/2140/>

Rikosuhripäivystys.fi. Viharikoksen määritelmä. 12.2.2022. <https://www.riku.fi/erilaisia-rikkoksia/viharikos/>

Seta.fi, 2022. Sateenkaari-ihmisiin kohdistuvaan vihapuheeseen puututtava tehokkaasti. Viitattu 25.4.2022. <https://seta.fi/2022/03/30/sateenkaari-ihmisiin-kohdistuvaan-vihapuheeseen-puututtava-tehokkaasti/>

Shively, M. 2005. Study of Literature and Legislation on Hate Crime in America. U.S. Department of Justice. Viitattu 24.2.2022. <https://www.ojp.gov/pdffiles1/nij/grants/210300.pdf>

Suomalainen, S. 2020. Vihapuheen rikosoikeudellisesta määrittelystä. Edilex-toimitus. Viitattu <https://www.edilex-fi.nelli.laurea.fi/artikkelit/20885.pdf>

SuomiSanakirja.fi. Viitattu 23.3.2022. <https://www.suomisanakirja.fi/slurri>

Surakka, J. 2018. Hovioikeus korotti Asema-aukion pahoinpitelytuomion kahdeksi vuodeksi kolmeksi kuukaudeksi vankeutta - syyte törkeästä kuolemantuottamuksesta hylättiin hovioikeudessaakin. Viitattu 30.3.2022. <https://www-edilex-fi.nelli.laurea.fi/uutiset/54975?all-Words=pahoinpitely+AND+rasistinen+motiivi&offset=1&perpage=20&sort=relevance&searchSrc=1&advancedSearchKey=682728>

Sveriges Domstolar. Hakupalvelu. Viitattu 20.1.2022-29.4.2022. <https://rattsinfosok.domstol.se/lagrummet/index.jsp>

Tala, J. 2005. Lakien laadinta ja vaikutukset. Edita, Helsinki. Viitattu 8.2.2022. <https://www-edilex-fi.nelli.laurea.fi/kirjat/5463.pdf>

The Council of Europe, guardian of human rights, 2022. Viitattu 21.4.2022. <https://edoc.coe.int/en/an-overview/6206-the-council-of-europe-guardian-of-human-rights.html>

Tilastokeskus 2019. Kansanvälistä vertailutietoa. Viitattu 21.1.2022 https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_ulkomaat.html

Tilastokeskus, 1983. Piilorikollisuus - haastattelututkimus henkilöön kohdistuneesta ilmitulleesta rikollisuudesta ja piilorikollisuudesta. Viitattu 7.3.2022. https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/176340/xtut_93_dig.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Tilastokeskus. Ulkomaalaistaustaiset. Viitattu 17.3.2022. <https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa/ulkomaalaistaustaiset.html#ika>

U.S. Department of Education. Preventing Youth Hate Crime. Office of Elementary and Secondary Education Safe and Drug-Free Schools Program. Viitattu 24.2.2022. <https://www.justice.gov/archive/crs/pubs/prevyouthatecrim.pdf>

[Un.org](https://www.un.org/)

United Nations. Strategy and Plan on Action and Hate Speech. Viitattu 18.3.2022. <https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/UN%20Strategy%20and%20Plan%20of%20Action%20on%20Hate%20Speech%2018%20June%20SYNOPSIS.pdf>

Urbandictionary.com, 2020. Viitattu 13.3.2022. <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=slur>

Valtioneuvosto, 2022. Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimusten kansallinen täytäntöönpano ja seuranta. Viitattu 24.2.2022. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163872/VNTEAS_2022_17.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Yhdenvertaisuus.fi. Antirasistinen sanasto. Viitattu 13.3.2022. <https://yhdenvertaisuus.fi/sanasto>

Yhdenvertaisuus.fi. Viharikosten seuranta Suomessa. Viitattu 14.3.2022. <https://yhdenvertaisuus.fi/viharikokset-ja-vihapuhe>

Yhdenvertaisuusvaltuutettu. Antirasistinen sanasto. Viitattu 24.2.2022 <https://yhdenvertaisuus.fi/sanasto>

Yhdenvertaisuusvaltuutettu. Rasismi. Viitattu 21.1.2022. <https://syrjinta.fi/rasismi>

Yle, 2016. Tutkija: Kovennusten sijaan viisaampia ja vaikuttavampia rangaistuksia. Viitattu 6.2.2022. <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2016/02/04/tutkija-kovennusten-sijaan-viisaampia-ja-vaikuttavampia-rangaistuksia>

Yle, 2019. Ulostetta ja tuhkaa postipaketissa kotiin - Tuomareiden häirintä ja painostaminen on koventunut. Viitattu 24.4.2022. <https://yle.fi/uutiset/3-10786392>

Yle, 2022a. Ville Ranta on hyvillään, että Päivi Räsästä ei tuomittu homoseksuaaleja loukkaavista sanoistaan: ”En pidä hyvänä, että tällaisia oikeudenkäyntejä käydään”. Viitattu 26.4.2022. <https://yle.fi/uutiset/3-12387362>

Yle, 2022b. Päivi Räsäsen syytteiden hylkäämisestä: Toisenlainen päätös olisi ollut yllätys ja järkytys - syyttäjää ei pidä tuomiota oikeana. Viitattu 26.4.2022. <https://yle.fi/uutiset/3-12382158>

Yle, 2022c. ”Menisin mieluummin Siwan kassalle kuin jatkaisin tuomioistuimessa” - into haikautua tuomariksi ja pysyä alalla huolestuttaa Tuomariliittoa. Viitattu 26.4.2022. <https://yle.fi/uutiset/3-12395967>

Yourdictionary.com. Viitattu 16.4.2022. www.yourdictionary.com/racial-slur

Kuviot

Kuvio 1: Epäillyistä viharikoksista tehdyt rikosilmoitukset vuosina 2011-2020. 37

Taulukot

Taulukko 1: Suomen poliisin kirjaamat viharikokset, syytetyt ja tuomitut.....	38
Taulukko 2: Ruotsin poliisin kirjaamat viharikokset, syytetyt ja tuomitut	38